

खण्ड “ख”

नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६८ आषाढ २१ मा स्वीकृत

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन
कार्यविधि-२०६८

**Child-Friendly Local Governance (CFLG):
Operational Guideline**

नेपाल सरकार

स्थानीय विकास मन्त्रालय

पुल्चोक, ललितपुर

२०६८

विषय सूची

परिच्छेद १	३
१. प्रस्तावना	३
२ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ	३
३. परिभाषा	४
४ कार्यविधिको उद्देश्य	५
५ कार्यविधिको कार्यक्षेत्र	५
परिच्छेद २	६
बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी व्यवस्था	६
६ बालमैत्री स्थानीय शासनको परिभाषा	६
७ नेपालमा बालमैत्री स्थानीय शासनको थालनी	६
८ बालमैत्री स्थानीय शासनको महत्व	६
९ बालमैत्री स्थानीय शासनका संभागहरु	७
परिच्छेद ३	९
बालमैत्री स्थानीय शासन संचालनको संस्थागत व्यवस्था	९
१० बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समिति	९
११ बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति	९
१२ बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति	१०
१३. बालमैत्री स्थानीय शासन गाउँ समिति	११
१४ बालमैत्री स्थानीय शासन समुदायस्तरीय समिति	१२
१५ डकाउ कार्यविधि अनुसारका समितिहरु खारेज हुने	१३
परिच्छेद ४	१४
साभेदार संस्थाहरु र तिनको भूमिका	१४
१६ केन्द्रीयस्तरका साभेदारहरु	१४
१७ जिल्लास्तरका साभेदारहरु	१८
१८ गाउँ तथा नगरस्तरीय साभेदारहरु	२१
परिच्छेद ५	२३
योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र समीक्षा	२३
१९ समुदाय, गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिकास्तरमा हुने योजना तर्जुमा	२३
२० इलाकास्तरमा हुने योजना तर्जुमा	२४
२१ जिल्ला तहको योजना तर्जुमा	२४
२२ केन्द्रीयस्तरका योजनाहरु	२५
२३ कार्यान्वयन प्रक्रिया	२५
२४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२६
२५ प्रतिवेदन तथा अभिलेखीकरण	२६
२६ बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको कार्यान्वयनका लागि संयन्त्र र तौरतरिका	२७

परिच्छेद ६	२८
कोष व्यवस्था र कोष प्रवाह	२८
२७ बालमैत्री स्थानीय शासन कोषको खाता	२८
२८ कोषको उपयोग र खाता संचालन	२८
२९ कोष प्रवाह	२८
परिच्छेद ७	३०
संस्थागत क्षमता	३०
३० क्षमता विकास	३०
३१ मानव संसाधन व्यवस्थापन	३०
३२ संस्थागत विकास	३१
परिच्छेद ८	३२
विविध	३२
३३ संशोधन र बचाउ	३२
३४ सम्पत्ति तथा दायित्व सर्ने	३२
अनुसूची १: बालमैत्री स्थानीय शासनका न्यूनतम सूचकहरु	३४
अनुसूची २: घरधुरी सर्वेक्षण फारमको नमुना	४२
अनुसूची ३: बालमैत्री स्थानीय शासन गाउँ तथा नगरको वस्तुस्थिति विवरण	५२
अनुसूची ४: बालबालिकाहरुका लागि स्थानीय विकास योजना	५५
अनुसूची ५: बालबालिकाको लागि स्थानीय लगानी योजनाको ढाँचा	५७
अनुसूची ६: कार्यक्रमको अनुगमन फारमहरु	५८
अनुसूची ७: सामाजिक परीक्षण गर्दा भर्ने विवरणको ढाँचा	६१
अनुसूची ८: बालबालिकाको स्थितिसम्बन्धी प्रतिवेदन को नमुना	६४
अनुसूची ९: प्रगति प्रतिवेदनको ढाँचा	६६

परिच्छेद: १

१. प्रस्तावना

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा भएको बाल अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था, नेपालको त्रिवर्षीय अन्तरिम योजना, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५, बालवालिा सम्बन्धी ऐन, २०४८ एवं नियमावली, २०५१ र बालश्रम निषेध तथा नियमन ऐन, २०५६ मा बालालिकाको पक्षमा भएका नीतिगत एवं कानूनी प्रावधान समेतलाई दृष्टिगत गरी तयार पारिएको बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ लाई कार्यान्वयनमा लैजाने प्रयोजनको लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ को दफा २३४ र २३६ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो “बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८” जारी गरी लागू गरिएको छ।

२ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

- (१) यो कार्यविधिको नाम “बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८” रहेको छ।
- (२) यो कार्यविधिको मूल भावनामा परिवर्तन नहुने गरी तथा यो कार्यविधिले तोकेको न्यूनतम मापदण्डमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी स्थानीयस्तरको विविधता अनुरूप सम्बन्धित स्थानीय निकायले यस कार्यविधिमा उल्लिखित सूचकका अतिरिक्त अन्य सूचकहरू थपि आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछ।
- (३) यो कार्यविधि नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको मिति २०६८।३।२१ बाट लागू हुनेछ।

३. परिभाषा

विषय र प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

- (क) “ऐन” भन्नाले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ख) “नियमावली” भन्नाले स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ग) “आर्थिक प्रशासन नियमावली” भन्नाले स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ सम्भन्नु पर्छ ।
- (घ) “समिति” भन्नाले यस कार्यविधिको खण्ड ३ बमोजिम गठन भएको समितिलाई सम्भन्नुपर्छ ।
- (ङ) “कोष” भन्नाले आर्थिक प्रशासन नियमावलीको नियम ५४ (छ) बमोजिम स्थापना गरिएको महिला तथा बाल विकास विशेष कोषद्वारा परिचालित भई बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि संचालनमा आएको कोष सम्भन्नु पर्छ ।
- (च) “बालमैत्री स्थानीय शासन” भन्नाले यस कार्यविधिको प्रयोजनको लागि यस कार्यविधिको दफा ६ मा उल्लेख गरिएको परिभाषा सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) “न्यूनतम सूचक” भन्नाले बालमैत्री स्थानीय शासन संचालनको लागि तय भएका अनुसूची (१) मा उल्लेखित न्यूनतम सूचकहरु सम्भन्नु पर्छ ।
- (ज) “स्थानीय निकाय” भन्नाले गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) “नगरपालिका” भन्नाले नेपालका महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका र नगरपालिकाहरु सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ञ) “रणनीति” भन्नाले बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ट) “सामुदायिक संस्था” भन्नाले जनचेतना सम्बन्धी तालिम, अभिमुखिकरण, सीप विकास, वचत, कर्जा परिचालन, समावेशी विकास र सशक्तिकरण गर्ने उद्देश्यले निश्चित प्रक्रिया अबलम्वन गरी प्रचलित कानूनबमोजिम स्थापना भएका संस्था तथा स्थानीय निकायमा सूचीकृत भएका समुदायमा आधारित संस्था सम्भन्नु पर्दछ ।

४ कार्यविधिको उद्देश्य

यस कार्यविधिका उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :-

- (१) स्थानीय निकायहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा लागू गर्न दिशानिर्देश गर्ने ।
- (२) स्थानीयस्तरको सेवा प्रवाहमा संलग्न सरकारी, गैरसरकारी तथा सामुदायिक संघसंस्थाहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा अनुरूप समन्वयात्मक ढंगले कार्य गर्न सघाउने ।
- (३) बाल अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिमा प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएका बुँदाहरुलाई स्थानीयकरण गरी कार्यान्वयनको तहमा पुऱ्याउन सघाउने ।
- (४) बाल अधिकारसम्बन्धी सेवा प्रवाहका न्यूनतम सूचक (अनुसूची १) प्राप्तिको लागि सहयोग गर्ने ।
- (५) समग्र शासकीय प्रक्रियामा बालबालिकाका सवालहरुलाई आबद्ध गरी स्थानीय निकायहरुलाई सुशासनतर्फ अभिप्रेरित गर्न सघाउने ।
- (६) विद्यमान नीति तथा कानूनले तोकेका विभिन्न निकायका बालमैत्री शासन संग सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी निर्वाह र सेवा प्रवाहमा एकीकरण गरी स्थानीयस्तरमा सेवा प्रदान गर्न गराउन जिम्मेवार निकायहरुको ध्यानाकर्षण गर्ने गराउने ।

५ कार्यविधिको कार्यक्षेत्र

बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा स्थानीयस्तरमा क्रियाशील स्थानीय निकायहरु, विषयगत कार्यालयहरु, स्थानीय गैरसरकारी संस्थाहरु, सामाजिक विकास र परिचालनसंग सम्बन्धित संघसंस्थाहरु र सेवा प्रवाहसंग सम्बन्धित नेपाल सरकारका मन्त्रालय एवं विभागहरुलाई समेत यो कार्यविधि उपयोगी र सहयोगी हुनेछ । त्यसैगरी, यो कार्यविधि केन्द्रस्तरमा कार्यरत अन्य सरोकारवाला संघसंस्थाहरु जस्तै: राष्ट्रिय योजना आयोग र नेपालका बाह्य सहयोग साभेदारहरुका लागि समेत उपयोगी हुनेछ ।

परिच्छेद: २

बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी व्यवस्था

६ बालमैत्री स्थानीय शासनको परिभाषा

बालमैत्री स्थानीय शासन भन्नाले बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास, र अर्थपूर्ण बाल सहभागिताजस्ता बाल अधिकारका सबाललाई स्थानीय निकायको नीति, संरचना, प्रणाली र कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति हो । यसले स्थानीय निकायलाई बालबालिकाको हितमा योजना तर्जुमा, स्रोतको विनियोजन, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता कार्य गर्न सघाउँदछ ।

७ नेपालमा बालमैत्री स्थानीय शासनको थालनी

नेपालको सन्दर्भमा बालमैत्री स्थानीय शासन नयाँ सौँच एवं अवधारणा हो । बाल अधिकार प्रवर्द्धनका लागि विगतमा संवैधानिक, कानूनी एवं संस्थागत व्यवस्थाको थालनी भएको भएतापनि यस अवधारणाले कार्यान्वयनमा मूर्तरूप प्राप्त गर्न बाँकी नै छ । स्थानीय विकास मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, युनिसेफ नेपाल, केन्द्रीय बाल कल्याण समिति र केही अन्तर्राष्ट्रिय गैससहरुले यस अवधारणालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरे पश्चात् बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा कार्यान्वयनमा आएको छ । यसका लागि नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले आधारभूत मानव अधिकारको प्रत्याभूति गर्नुका साथै समानताको हक (धारा १३) मा कसैलाई कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने तर बालबालिकाको संरक्षण, सशक्तीकरण र विकासको लागि कानूनद्वारा विशेष व्यवस्था गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरेको छ । त्यस्तै, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ ले स्थानीय योजना तर्जुमा गर्दा बालबालिकालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने आयोजनाहरु छान्न प्राथमिकता दिनुपर्ने उल्लेख गरेको छ (दफा ४३, १११, २०१) भने त्रि-वर्षीय अन्तरिम योजनामा नमूनाको रूपमा केही जिल्लामा बालमैत्री कार्यक्रम लागू गरिने, बालमैत्री अभियानको स्पष्ट खाका र सूचकहरु बनाई योजना तर्जुमा प्रक्रियामा बालबालिकाको सहभागिता बढाउने तथा स्थानीय निकायहरुलाई पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था मिलाइने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसैगरी, स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम, युनिसेफ र नेपाल सरकारको राष्ट्रिय कार्ययोजना लगायतका दस्तावेजहरुले समेत यस अवधारणालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरेका छन् ।

८ बालमैत्री स्थानीय शासनको महत्व

नेपालको कुल जनसंख्यामा १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको अंश ४८ प्रतिशत रहेको छ । बाल विकासमा राज्यले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा विभिन्न प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको छ । बालहितको लागि विभिन्न नीतिगत, संस्थागत र प्रक्रियागत प्रयासहरु गरी बालबालिकासम्बन्धी सबाललाई सम्बोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ । नेपालको वर्तमान राजनैतिक परिवर्तनसंगै समावेशीकरण उच्चतम प्राथमिकतामा रहेको र बालबालिकाका सबालहरुलाई एकीकृत रूपमा सम्बोधन गर्न आवश्यक देखिएको छ । बालबालिकाको विकासका लागि कार्यरत निकायहरुलाई एकीकृत रूपमा नीतिगत एवं संस्थागत प्रवन्धद्वारा स्थानीय सेवा प्रवाह तथा बालबालिकाको

हकअधिकारहरु सुनिश्चित गर्नमा प्रयत्नशील रहन यस अवधारणाको आवश्यकता एवं महत्व रहेको छ । सामुदायिक सेवा प्रवाहमा स्थानीय निकायहरुको महत्वपूर्ण भूमिका रहने हुँदा यस्ता निकायहरु लगायत अन्य सरोकारवालाहरुलाई बालमैत्री अवधारणा अनुरूप सामुदायिक विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्न समेत यस पद्धतिले महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनेछ ।

९ बालमैत्री स्थानीय शासनका संभागहरु

बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा बाल अधिकारको आधारभूत सिद्धान्तहरुमा आधारित छ । तिनमा बिना भेदभाव (गैर विभेदिकरण), बालबालिकाको सर्वोत्तम हित, बाल संरक्षण, बाल विकासको अभिवृद्धि र समग्र शासकीय प्रक्रियामा बाल सहभागिताको सुनिश्चितता प्रमुख रहेका छन् । नेपाल सरकारले प्रतिवद्धता जनाइसकेका यी आधारभूत सिद्धान्तमा आधारित भै यो कार्यविधि तर्जुमा गरिएको छ । बालमैत्री स्थानीय शासनका संभागहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

(१) बाल अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन: यस सम्भाग अन्तर्गत देहायका बाल अधिकारहरु समेटिएका छन् :

क) बाँच्न पाउने अधिकार :

यस उपसम्भागमा प्रत्येक बालबालिकालाई खाना, बास, लत्ता कपडा, औषधि, खोप तथा स्तनपान गर्न पाउने अधिकार, अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, राष्ट्रियताको अधिकार, भेदभाव विरुद्धको अधिकार, हेरचाह र पालन पोषणको अधिकार, स्वास्थ्यको अधिकार तथा आराम गर्न पाउने, खेलकुद, मनोरञ्जन एवं सांस्कृतिक अधिकार आदि रहेका छन् ।

ख) संरक्षणको अधिकार :

यस उपसम्भागमा प्रत्येक बालबालिकाको नाम र जन्म दर्ता, आफू विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, दुर्व्यवहार, बेचबिखन, ओसारपसार, शोषण र बेवास्ताबाट संरक्षण प्राप्त गर्ने अधिकार, अपाङ्गता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा परेका र सडकमा बस्ने बालबालिकालाई सुनिश्चित भविष्यको लागि स्थानीय तहबाट पुऱ्याइने विशेष संरक्षण, बालबालिकालाई निजको बाबु आमा, संरक्षक, शिक्षक वा जोसुकैबाट हुने शारीरिक तथा मानसिक यातना र अमानवीय व्यवहार विरुद्ध संरक्षण जस्ता विषयहरु रहेका छन् ।

ग) विकासको अधिकार :

यस उपसम्भाग अन्तर्गत शिक्षा, संरक्षकत्व र व्यक्तित्व विकासको अधिकार पर्दछ । साथै बालबालिकासंग सम्वद्ध विषयगत क्षेत्रहरु जस्तै सार्वजनिक भौतिक सुविधा सेवाहरु, भवन, विद्यालय, अस्पताल, उद्यान, मनोरञ्जनस्थल, सडकपेटी, ऋसिड आदिको उपयोगमा बालबालिकाको अधिकार सुरक्षित रहने विषयहरु पनि विकासको अधिकार अन्तर्गत पर्दछन् ।

घ) सहभागिताको अधिकार:

यस उपसम्भाग भित्र बालबालिकासँग सम्बन्धित विषयको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रक्रियामा बालबालिकालाई उमेर र क्षमताका आधारमा संलग्न हुन पाउने अधिकार र बालबालिकाले अभिव्यक्त गरेको विचारलाई निजको उमेर र परिपक्वताको आधारमा सहभागिता गर्ने विषयहरु रहेका छन् । त्यस्तै सूचना प्राप्त गर्ने अधिकार, अन्तरक्रिया, भेटघाट एवं संवादको अधिकार पनि सहभागिताको अधिकार अन्तर्गत पर्नेछन् ।

(२) संस्थागत विकास:

बालमैत्री स्थानीय शासन संचालन गर्न आवश्यक पर्ने सांगठनिक नीति, कार्यक्रम, बजेट र प्रवन्धकीय व्यवस्था, मानव संसाधन विकास, कार्यप्रक्रिया र कार्यप्रणाली, साभेदार बीचको कार्यसंजाल, क्षमता अभिवृद्धि जस्ता पक्षहरु संस्थागत विकासमा रहनेछन् ।

(३) शासकीय पद्धतिमा एकीकरण:

बालमैत्री स्थानीय शासनलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न समग्र शासकीय पद्धतिमा बाल अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन अन्तर्गत रहने सबै अधिकारलाई अंगीकार र एकीकरण गर्न जरुरी हुन्छ । केन्द्रीय, क्षेत्रीय र स्थानीय तहका सरकारी निकाय र कार्य पद्धतिमा बालबालिकाका सबाल, चाहना र भावनालाई एकीकृत गर्नका लागि तत्तत् शासकीय इकाईमा बाल सरोकारलाई योजना तर्जुमादेखि कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनसम्मका चरणमा एकीकृत गरिनु पर्दछ । यस्ता प्रयासले नीतिगत, संस्थागत र प्रक्रियागत पक्षहरुलाई समष्टिगत रूपमा समेट्नु पर्दछ । यस संभागले विभिन्न तहहरुबाट संचालन हुने बालबालिकासँग सम्बन्धित विभिन्न क्रियाकलापहरुको पारदर्शिता र उत्तरदायित्व सुनिश्चित गर्ने पद्धतिको सुदृढीकरण समेत गर्नुपर्दछ ।

परिच्छेद ३:

बालमैत्री स्थानीय शासन संचालनको संस्थागत व्यवस्था

१० बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समिति: बालमैत्री स्थानीय शासनलाई एकीकृत र समन्वयात्मक ढंगबाट राष्ट्रिय एवं स्थानीयस्तरमा प्रवर्द्धन गर्ने प्रयोजनको लागि देहाय बमोजिमको “बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समिति” गठन हुनेछ :

(१) सचिव, स्थानीय विकास मन्त्रालय	– अध्यक्ष
(२) सह सचिव, राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	– सदस्य
(३) सह सचिव, अर्थ मन्त्रालय	– सदस्य
(४) सह सचिव, स्वायत्त शासन समन्वय महाशाखा, स्थानीय विकास मन्त्रालय	– सदस्य
(५) सह सचिव, गृह मन्त्रालय	– सदस्य
(६) सह सचिव, शिक्षा मन्त्रालय	– सदस्य
(७) सह सचिव, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	– सदस्य
(८) सह सचिव, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	– सदस्य
(९) सह सचिव, श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	– सदस्य
(१०) कार्यकारी निर्देशक, केन्द्रीय बाल कल्याण समिति	– सदस्य
(११) प्रहरी नायव महानिरीक्षक, प्रहरी प्रधान कार्यालय, महिला तथा बालबालिका निर्देशनालय	– सदस्य
(१२) सभापति, जिल्ला विकास समिति महासंघ, नेपाल	– सदस्य
(१३) अध्यक्ष, नेपाल नगरपालिका संघ	– सदस्य
(१४) अध्यक्ष, गाउँ विकास समिति राष्ट्रिय महासंघ, नेपाल	– सदस्य
(१५) प्रतिनिधि, युनिसेफ नेपाल	– सदस्य
(१६) गैर सरकारी संस्था राष्ट्रिय महासंघ, नेपालका प्रमुख वा प्रतिनिधि	– सदस्य
(१७) उप सचिव, स्थानीय विकास मन्त्रालय, स्थानीय निकाय सहयोग शाखा	– सदस्य सचिव

यस समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

११ बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति: बालमैत्री स्थानीय शासनलाई जिल्लास्तरमा एकीकृत र समन्वयात्मक ढंगबाट प्रवर्द्धन गर्ने प्रयोजनका लागि जिल्लास्तरमा देहाय बमोजिमको बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति गठन हुनेछ :

(१) सभापति, जिल्ला विकास समिति	-अध्यक्ष
(२) उप सभापति, जिल्ला विकास समिति	-उपाध्यक्ष
(३) अधिकृत प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन कार्यालय	-सदस्य
(४) जिल्ला शिक्षा अधिकारी	-सदस्य

- (५) प्रमुख, जिल्ला (जन) स्वास्थ्य कार्यालय -सदस्य
- (६) महिला विकास अधिकृत -सदस्य
- (७) अधिकृत प्रतिनिधि, महिला तथा वातावरण ईकाई, जिल्ला प्रहरी कार्यालय-सदस्य
- (८) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत विकास साभेदारबाट जिल्ला विकास समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि १ जना -सदस्य
- (९) गैसस महासंघ जिल्ला शाखाको प्रतिनिधि (महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संघसंस्थाहरु मध्येबाट महासंघले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि) १ जना -सदस्य
- (१०) बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि छानिएका गाउँ विकास समितिका अध्यक्ष तथा नगरपालिकाका प्रमुखहरुमध्ये जिल्ला विकास समितिले तोकेको प्रतिनिधि २ जना -सदस्य
- (११) प्रतिनिधि, जिल्ला बाल कल्याण समिति -सदस्य
- (१२) प्रतिनिधि, जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ -सदस्य
- (१३) प्रतिनिधि, गाउँ विकास समिति महासंघ - सदस्य
- (१४) प्रतिनिधि २ जना (कम्तिमा १ जना बालिका), जिल्ला बाल संजाल -सदस्य
- (१५) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सामुदायिक संस्था वा समूह मध्ये जिल्ला विकास समितिले तोकेको प्रतिनिधि* (१ जना) - सदस्य
- (१६) बालमैत्री शासन फोकल पर्सन, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय -सदस्य
- (१७) स्थानीय विकास अधिकारी, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय -सदस्य सचिव^२

यस समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा संस्थाका प्रतिनिधिहरुलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

१२ बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति: नगरपालिकास्तरमा बालमैत्री स्थानीय शासन संचालन गर्नका लागि देहाय बमोजिमको बालमैत्री स्थानीय शासन नगर समिति रहनेछ :

- (१) प्रमुख, नगरपालिका -अध्यक्ष
- (२) उप प्रमुख, नगरपालिका -उपाध्यक्ष
- (३) नगरपालिकाले मनोनयन गरेको स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुख वा प्रतिनिधि (१ जना) - सदस्य
- (४) शिक्षा कार्यालयका प्रमुख वा प्रतिनिधि (१ जना) - सदस्य

^१ यसरी सदस्य छनौट गर्दा प्यारालिगल समिति वा यस्तै प्रकृतिका अन्य समूह भएको अवस्थामा उक्त समूहबाट सदस्य छनौट गर्नुपर्नेछ ।

^२ स्थानीय विकास अधिकारीले जिविस सभापतिको समेत काम गरेको अवस्थामा निजले जिविस का कुनै उपयुक्त अधिकृतलाई सदस्य सचिव तोक्नेछन् ।

- (५) महिला विकास कार्यालयका प्रमुख वा प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (६) गैसस महासंघ जिल्ला शाखाको प्रतिनिधि (महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संघसंस्थाहरु मध्येबाट महासंघले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि) १ जना - सदस्य
- (७) स्थानीय विद्यालय वा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति मध्येबाट नगरपालिकाले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (८) नगरपालिकामा कार्यरत महिला शिक्षिका वा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मध्येबाट नगरपालिकाले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (९) नगरपालिकास्तरीय बाल संजालका प्रतिनिधि २ जना (कम्तिमा १ जना बालिका समेत) -सदस्य
- (१०) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सामुदायिक संस्था वा समूह मध्ये नगरपालिकाले तोकेको महिला प्रतिनिधि^३, (१ जना) - सदस्य
- (११) नगरपालिकाका बालमैत्री स्थानीय शासन हेर्ने अधिकृत -सदस्य
- (१२) कार्यकारी अधिकृत, नगरपालिका सदस्य -सचिव^४

यस समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा संस्थाका प्रतिनिधिहरुलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

१३. बालमैत्री स्थानीय शासन गाउँ समिति: गाउँ विकास समितिस्तरमा बालमैत्री स्थानीय शासन संचालन गर्नका लागि देहाय बमोजिमको बालमैत्री स्थानीय शासन गाउँ समिति रहनेछ :

- (१) गाउँ विकास समिति अध्यक्ष -अध्यक्ष
- (२) गाउँ विकास समिति उपाध्यक्ष -उपाध्यक्ष
- (३) स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुख वा प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (४) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्था वा सामुदायिक संस्था मध्येबाट गाउँ विकास समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (५) विद्यालय वा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति मध्येबाट गाउँ विकास समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (६) गाउँ विकास समितिमा कार्यरत महिला शिक्षिका वा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मध्येबाट गाउँ विकास समितिले मनोनयन गरेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य
- (७) गाउँ विकास समितिस्तरीय बाल संजालका अध्यक्ष -सदस्य

^३ यसरी महिला सदस्य छनौट गर्दा प्यारालिगल समिति वा यस्तै प्रकृतिका अन्य समूह भएको अवस्थामा उक्त समूहबाट सदस्य छनौट गर्नुपर्नेछ ।

^४ कार्यकारी अधिकृतले नगरपालिकाको प्रमुखको समेत काम गरेको अवस्थामा निजले नगरपालिकाका कुनै उपयुक्त अधिकृतलाई सदस्य सचिव तोक्नेछन् ।

- (८) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सामुदायिक संस्था वा समूह मध्ये गाउँ विकास समितिले तोकेको महिला प्रतिनिधि⁵, (१ जना) – सदस्य
- (९) प्रतिनिधि, गाउँ बाल संरक्षण समिति⁶ – सदस्य
- (१०) बालमैत्री स्थानीय शासन हेर्ने गाउँ विकास समितिका कर्मचारी –सदस्य
- (११) गाविस सचिव –सदस्य –सचिव⁷

यस समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

१४ बालमैत्री स्थानीय शासन समुदायस्तरीय समिति: बालमैत्री स्थानीय शासनलाई समुदायस्तरमा संचालन गर्नका लागि देहाय बमोजिमको बालमैत्री समुदायस्तरीय समिति रहनेछ :

- (१) सामुदायिक संस्था वा समूहका अध्यक्षहरूमध्ये गाउँ विकास समितिले तोकेको प्रतिनिधि –अध्यक्ष
- (२) स्थानीय विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूमध्ये सामुदायिक संस्था वा समूहले छनौट गरेको १ जना प्रतिनिधि –सदस्य
- (३) समुदायमा रहेका बाल समूहमध्ये सामुदायिक संस्था वा समूहले छनौट गरेका १ जना बालिका सहित २ जना बाल प्रतिनिधि –सदस्य
- (४) महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने सामुदायिक संस्था वा समूह मध्ये गाउँ विकास समितिले तोकेको महिला प्रतिनिधि⁸, (१ जना) –सदस्य
- (५) सामुदायिक संस्था वा समूहका सचिव वा मेनेजरहरू मध्येबाट उनीहरूले छानेको प्रतिनिधि (१ जना) –सदस्य
- (६) गाउँ विकास समिति सचिव वा निजले तोकेको गाविसको कर्मचारी- सदस्य – सचिव

यस समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

⁵ यसरी महिला सदस्य छनौट गर्दा प्यारालिगल समिति वा यस्तै प्रकृतिका अन्य समूह भएको अवस्थामा उक्त समूहबाट सदस्य छनौट गर्नुपर्नेछ ।

⁶ यसरी प्रतिनिधि छनौट गर्दा केन्द्रीय बाल कल्याण समिति अन्तर्गतको समिति भएको अवस्थामा उक्त समितिबाट सदस्य छनौट गर्नुपर्नेछ ।

⁷ गाविस सचिवले गाविस अध्यक्षको समेत काम गरेको अवस्थामा निजले गाविसका कुनै उपयुक्त कर्मचारीलाई सदस्य सचिव तोक्नेछन् ।

⁸ यसरी महिला सदस्य छनौट गर्दा प्यारालिगल समिति वा यस्तै प्रकृतिका अन्य समूह भएको अवस्थामा उक्त समूहबाट सदस्य छनौट गर्नुपर्नेछ ।

उपरोक्त समितिहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रका सम्बन्धित केन्द्रीय एवं स्थानीय निकायहरू, गैसस एवं निजी क्षेत्रका संघसंस्थासँग समन्वय गरी बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको संस्थागत विकास र विस्तार गर्न सघाउ पुऱ्याउनु पर्दछ ।

१५ डकाउ कार्यविधि अनुसारका समितिहरू खारेज हुने

माथि उल्लेख भएका जिल्ला, नगर र गाँउ स्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरू गठन भएपछि महिला तथा बालबालिकाको लागि विकेन्द्रीत कार्यक्रम (डकाउ) संचालन भएका जिल्लाहरूमा डकाउ कार्यविधि २०६५ अनुसार गठन भएका जिल्ला समन्वय समिति (डिसीसी), नगर समन्वय समिति (एम्सीसी) र गाँउ समन्वय समिति (भिसीसी) स्वतः खारेज हुनेछन् ।

परिच्छेद: ४

साभेदार संस्थाहरु र तिनको भूमिका

१६ केन्द्रीयस्तरका साभेदारहरु: बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायकका केन्द्रीयस्तरका साभेदार संस्थाहरु रहनेछन्:

(क) राष्ट्रिय योजना आयोग

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति तथा रणनीति बारे समन्वय गर्ने,
२. सबै सरकारी एवं गैर सरकारी क्षेत्रमा बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिलाई मूलप्रवाहीकरण गर्न नीतिगत निर्देशन दिने एवं साभेदारी स्थापना गर्ने गराउने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी दीर्घकालीन तथा आवधिक योजना तर्जुमामा सहयोग र समन्वय गर्ने,
४. बालमैत्री योजना र कार्यक्रमलाई सरकारको नीति र कार्यक्रमको प्रमुख प्राथमिकतामा राखी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक समन्वय र सामन्जस्य गर्ने,
५. बाल अधिकार सम्बन्धी सूचकहरुलाई गरिबी अनुगमन तथा विश्लेषण व्यवस्था र जिल्ला गरिबी अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली संग आवद्ध गरी अनुगमन प्रणाली स्थापित गर्ने,
६. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ख) अर्थ मन्त्रालय

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको संस्थागत विकास एवं प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक बजेट व्यवस्था गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन संचालनका लागि आवश्यक बाह्य स्रोत जुटाउन सहयोग र समन्वय गर्ने,
३. नेपाल सरकारको कार्यक्रम तथा बजेट प्रणालीलाई बालमैत्री बनाउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन संचालन गर्न स्थानीय निकायलाई सहजीकरण गर्ने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ग) स्थानीय विकास मन्त्रालय

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति, योजना कार्यक्रम तथा रणनीति तर्जुमाका लागि सम्पर्क मन्त्रालयका रुपमा कार्य गर्ने,

२. स्थानीयस्तरमा बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा लागू गर्न सहयोग र समन्वय गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन संचालनका लागि आवश्यक आन्तरिक तथा बाह्य स्रोत जुटाउन स्थानीय निकायहरुको सम्पर्क मन्त्रालयको रुपमा कार्य गर्ने,
४. स्थानीय निकायको वार्षिक योजनामा बालमैत्री स्थानीय शासनलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गर्न प्रोत्साहित गर्ने,
५. स्थानीयस्तरको योजना प्रक्रियामा बालबालिकाका सबालहरुलाई समावेश गराउने र अनुगमन सूचकलाई बालमैत्री गराउने,
६. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने,
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धमा आवश्यक तालिम तथा गोष्ठी संचालन गर्ने गराउने,
८. आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित स्थानीय निकायलाई सहजीकरण र पृष्ठपोषण उपलब्ध गराउने ।

(घ) महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धनका लागि स्थानीय विकास मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
२. बालबालिकाको विकासको लागि स्रोतको पहिचान र परिचालन गर्ने,
३. बाल अधिकार महासन्धि लगायत अन्य सन्धि सम्झौताहरुको स्थानीयस्तरमा कार्यान्वयन गर्न गराउन सहयोग गर्ने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास गर्न स्थानीय निकायलाई सघाउने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन तथा प्रोत्साहनका लागि मातहतका निकायहरुको बजेट तथा कार्यक्रम बालमैत्री भए नभएको लेखाजोखा गर्ने,
६. बाल अधिकार सम्बन्धी परामर्श सुझाव दिने,
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी महिला र बालबालिकाको क्षेत्रमा भएका कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ङ) स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

१. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई बालमैत्री बनाउने,
२. गर्भवती महिला एवं बालबालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी सेबालाई बालमैत्री गराउने,
३. बालबालिकाको आधारभूत स्वास्थ्य प्रवर्द्धनको लागि संचालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत विनियोजन र परिचालन गर्ने,
५. बाल अधिकार महासन्धिमा भएका स्वास्थ्य सम्बन्धी विषयहरुको कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
६. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास गर्न स्थानीय निकायलाई सघाउने,

७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्वास्थ्य तथा जनसंख्याको क्षेत्रमा भएका कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(च) शिक्षा मन्त्रालय

१. बालबालिकाको शैक्षिक विकासका लागि संचालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई बालमैत्री बनाउने,
२. विद्यालय जान नसक्ने र बीचैमा कक्षा छोड्ने बालबालिकालाई विद्यालय शिक्षा उपलब्ध गराउने योजना कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकासको लागि स्रोत विनियोजन र परिचालन गर्ने,
४. बालबालिकाको शारीरिक विकासको लागि भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने,
५. बाल अधिकार महासन्धिमा भएका शिक्षा सम्बन्धी विषयहरूको कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
६. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास गर्न स्थानीय निकायलाई सघाउने,
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी शिक्षा क्षेत्रमा भएका कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(छ) श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय

१. श्रम तथा यातायातको क्षेत्रमा बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम र मापदण्ड तर्जुमा गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनका लागि श्रम तथा यातायातका क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था तथा कार्यक्रमहरू बीच समन्वय र सहजीकरण गर्ने,
३. बालश्रम सम्बन्धी महासन्धि लगायत अन्य सन्धि महासन्धिहरूको कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी श्रम तथा यातायात क्षेत्रमा भएका कार्यहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने गराउने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास गर्न स्थानीय निकायलाई सघाउने ।

(ज) कानून तथा न्याय मन्त्रालय

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न कानून तर्जुमा एवं परिमार्जन गर्दा बाल अधिकार सम्बन्धी विषयलाई ध्यान दिने,
२. बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि लगायत अन्य सन्धि महासन्धिहरूको पूर्ण कार्यान्वयनको खाका तयार गरी अनुगमन गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयन गर्न स्थानीय निकायलाई सघाउने ।

(भ) केन्द्रीय बाल कल्याण समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न केन्द्रीयस्तरको प्राविधिक निकायको रुपमा काम गर्ने,
२. बाल कल्याण समितिहरुबाट संचालन हुने कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न मातहतका निकाय र संघसंस्थालाई निर्देशन दिने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासनको क्षेत्रमा स्रोत विनियोजन र परिचालन गर्ने गराउने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका कार्यहरुको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने गराउने ।

(ज) बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने र यस पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न नेपाल सरकारलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न केन्द्रीयस्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,
३. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा निकायबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,
४. विषयगत मन्त्रालय र स्थानीय निकायहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न सहयोग पुऱ्याउने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि स्रोतको पहिचान र परिचालन गर्ने गराउने,
६. बालबालिकासँग सरोकार राख्ने सबै साभेदार निकायहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीतिगत निर्देशन दिने ।
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ट) समाज कल्याण परिषद्

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरुबीच समन्वय गर्ने गराउने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धनको लागि स्रोतको विनियोजन र परिचालन गर्ने गराउने ।

(ठ) बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत विकास साभेदार र गैरसरकारी संस्थाहरु

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न नेपाल सरकार र स्थानीय निकायहरुलाई सघाउने, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ बमोजिम स्थानीय निकायसंग कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनमा समन्वय गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास र विस्तारको लागि संस्थागत क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने,
३. स्थानीय निकायहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्न सघाउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि स्रोतको पहिचान र परिचालन गर्ने ।

(ड) जिल्ला विकास समिति महासंघ, नेपाल, नेपाल नगरपालिका संघ, गाउँ विकास समिति राष्ट्रिय महासंघ, नेपाल:

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न सम्बन्धित संघ/महासंघहरुबीच समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने र स्रोत परिचालनमा सहयोग गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

१७ जिल्लास्तरका साभेदारहरु: बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायकका जिल्लास्तरका साभेदार संस्थाहरु रहनेछन्:

(क) जिल्ला विकास समिति

१. केन्द्रस्तरबाट प्राप्त खाका, नीति, मार्गदर्शन तथा विशेष कार्यक्रमहरु र निर्देशनलाई जिल्लाको सन्दर्भमा लागू गर्ने गराउने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी जिल्लास्तरीय नीति, निर्देशिका तर्जुमा गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको लागि सम्पर्क डेस्कको व्यवस्था गर्ने,
४. विभिन्न सरोकारवालाकोबीचमा सम्पर्क, समन्वय र साभेदारी विकास गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासनका सिद्धान्त र प्रक्रियाहरुको अनुकरण गर्दै योजना तथा कार्यक्रम संचालनमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने र भौगोलिक तथा विषयगतरूपमा प्राथमिकता निर्धारण गरी बजेट विनियोजन गर्ने,
६. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति तथा कार्यक्रम बनाई आवधिक जिल्ला विकास योजनामा समावेश गराउने,
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,
८. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट संचालन गर्ने गराउने,

९. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु सम्बन्धित विषयगत कार्यालय, निकाय एवं गैर सरकारी संघ संस्था मार्फत कार्यान्वयन गर्ने गराउने र जिल्ला विकास समितिले प्रवर्द्धनात्मक, सहयोगात्मक एवं समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने,
१०. विभिन्न निकायबाट संचालन भएका बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको सुपरीवेक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने,
११. बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक प्रगति समीक्षा गरी कार्यक्रम संचालनमा देखा परेका समस्याहरु निराकरण गर्ने,
१२. आ-आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाह पद्धतिलाई बालमैत्री बनाउने ।

(ख) बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्थानीयस्तरको नीति, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने र यस पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न जिल्ला विकास समितिलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न जिल्लास्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,
३. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा निकायबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ग) महिला तथा बालबालिका कार्यालय

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय निकायलाई सहयोग गर्ने,
२. महिला तथा बालबालिका सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने र यस्ता कार्यक्रमहरुमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचक प्राप्त हुनेगरी बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्ने निकायबीच समन्वय गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सम्पर्क व्यक्ति वा शाखा तोक्ने, भएका क्रियाकलाप तथा प्रगति विवरणको सूचना अद्यावधिक र सम्प्रेषण गर्ने,
६. आफ्नो कार्यालय अन्तर्गत संचालित बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
७. सेवा प्रवाह पद्धतिलाई बालमैत्री बनाउने ।

(घ) विषयगत कार्यालय (जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, जिल्ला प्राविधिक कार्यालय, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यालय/समिति, जिल्ला वन कार्यालय, आदि)

१. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय निकायलाई सहयोग र समन्वय गर्ने,
२. आ-आफ्नो क्षेत्रमा संचालन हुने नीति तथा कार्यक्रमलाई बालमैत्री बनाउने र यस्ता कार्यक्रमहरूमा बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
३. आ-आफ्नो क्षेत्रका बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी सूचक प्राप्त हुनेगरी बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्ने निकायबीच समन्वय गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका क्रियाकलाप तथा प्रगति विवरणको सूचना अद्यावधिक र सम्प्रेषण गर्ने,
६. आ-आफ्नो क्षेत्रमा संचालित बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
७. आ-आफ्नो कार्यालयमा आवश्यकता अनुसार बालमैत्री फोकल पर्सन/डेस्क तोक्ने,
८. आ-आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाह पद्धतिलाई बालमैत्री बनाउने ।

(ड) जिल्ला बाल कल्याण समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय निकायलाई सहयोग गर्ने,
२. बालमैत्री योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सम्बन्धित निकायहरूलाई सहयोग गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्ने संघसंस्थाहरू बीच समन्वय गर्ने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका क्रियाकलाप तथा प्रगति विवरणको सूचना अद्यावधिक र सम्प्रेषण गर्ने गराउने ।

(च) बाल संजाल, महिला संजाल तथा गैर सरकारी संस्था

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आफ्ना सदस्यहरूलाई परिचालन गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि स्थानीय निकाय र विषयगत कार्यालयलाई सहयोग गर्ने,
३. बालबालिका सम्बन्धी कार्य गर्दा स्थानीय निकायसंग समन्वय गरी एकद्वार पद्धतिबाट कार्य गर्ने गराउने,
४. आ-आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

१८ गाउँ तथा नगरस्तरीय साभेदारहरु: बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्धन गर्ने प्रक्रियामा देहायकका गाउँ तथा नगरस्तरका साभेदार संस्थाहरु रहनेछन्:

(क) गाउँ विकास समिति र नगरपालिका

१. केन्द्र र जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त मार्गदर्शन, नीति तथा कार्यक्रमहरु आ-आफ्नो क्षेत्रको सन्दर्भमा आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरी वा नगरी लागू गर्ने,
२. आफ्नो क्षेत्रमा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने,
३. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि स्थानीयस्तरमा योजना तथा कार्यक्रम संचालन गर्दा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने,
५. बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि बजेट विनियोजन गर्ने,
६. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति बनाई वार्षिक एवं आवधिक योजनामा समावेश गर्ने,
७. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
८. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी संचालित कार्यक्रमहरु समन्वयात्मक र एकीकृत ढंगबाट संचालन गर्ने गराउने,
९. बाल क्लव/समूहहरुको विकासमा सहयोग पुऱ्याउने,
१०. बालमैत्री स्थानीय शासनको आवधिक प्रगति समीक्षा गर्ने,
११. आ-आफ्नो क्षेत्रबाट हुने सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

(ख) बालमैत्री स्थानीय शासन नगर/गाउँ समिति

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नगर/गाउँस्तरको नीति, निर्देशिका, कार्यविधि तयार गर्ने र यस पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न नगरपालिका/गाउँ विकास समितिलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्न नगर/गाउँ विकास समितिस्तरबाट समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,
३. बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय एवं राष्ट्रिय, सरकारी एवं गैर सरकारी संघसंस्था तथा निकायबीच आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने,
४. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।

(ग) सामुदायिक संस्था, सेवा केन्द्र, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, गैसस तथा अन्य संघसंस्था

१. बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरी सेवा प्रवाहमा सहयोग पुऱ्याउने,
२. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणालाई समुदायस्तरसम्म पुऱ्याउन प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,
३. बाल समूहहरुको विकास र प्रवर्द्धनमा सहयोग पुऱ्याउने,

४. कार्यक्रमको स्वःअनुगमन, आवधिक समीक्षा र मूल्याङ्कन गर्ने,
५. स्थानीयस्तरमा उपलब्ध साधन स्रोत बालबालिकाका क्षेत्रमा परिचालन गर्ने,
६. सरोकारबालासंग सम्पर्क एवं समन्वय गर्ने र साभेदारी निर्माण गर्ने,
७. स्वीकृत नीति निर्देशिका अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्ने,
८. आ-आफ्नो क्षेत्रमा संचालन हुने कार्यक्रमको स्वामित्व ग्रहण गर्ने,
९. आ-आफ्नो क्षेत्रबाट हुने विकास निर्माण एवं सेवा प्रवाहलाई बालमैत्री बनाउने ।

परिच्छेद: ५

योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र समीक्षा

१९ समुदाय, गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिकास्तरमा हुने योजना तर्जुमा

बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी योजना तर्जुमा प्रक्रिया बालक्लव वा सामुदायिक संस्था वा समूह, बस्ती तथा समुदायस्तरबाट शुरु हुन्छ । योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने क्रममा आफ्नो आवश्यकताहरु कसरी पहिचान गर्ने भन्ने बारे स्थानीयस्तरमा रहेका बालक्लव/समूह र बाल संजालका सदस्यहरुलाई योजना तर्जुमाको हरेक चरणमा सहभागी गराउनु पर्दछ । गैर सरकारी संस्थाहरु समेत आ-आफ्नो कार्यक्रम र प्राविधिक सहयोग सहित योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहभागी हुनेछन् । स्थानीयस्तरमा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा पद्धति अन्तर्गत निम्न चरणहरु हुन्छन् ।

- (क) बजेट पूर्वानुमान र मार्गदर्शन: प्रत्येक नगरपालिका र गाउँ विकास समितिले जिल्ला र केन्द्रबाट प्राप्त बजेट पूर्वानुमान, मार्गदर्शन र आफ्नो स्रोतलाई आधार मानी बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि अनिवार्य रूपमा बजेट छुट्याई वस्तुगत विश्लेषण गरी वडा/टोल/बस्तीस्तरमा योजना तर्जुमा शुरु गर्नु, गराउनु पर्दछ ।
- (ख) आवश्यकता पहिचान : बालक्लव/समूहका प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गर्नुपर्दछ । यसका लागि प्रारम्भमा गाउँ तथा नगरस्तरको बालबालिका सम्बन्धी वस्तुस्थिति विवरण (प्रोफाइल) तयार गरिनेछ । प्रोफाइल तयारीको लागि सूचना संकलन फारम (बालबालिका अवस्था सर्वेक्षण प्रश्नावली) अनुसुची २ मा र प्रोफाइलको ढाँचा अनुसुची ३ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ । यसको आधारमा आवश्यकता पहिचानको लागि प्रत्येक बाल समूहको अलग अलग बैठक बसी छलफलद्वारा प्रस्तावित कार्यक्रम तर्जुमा गरी गाउँ विकास समिति एकीकृत योजना तर्जुमा समिति र नगरपालिका एकीकृत योजना तर्जुमा समितिमा पेश गर्ने र सो समितिबाट प्राथमिकता निर्धारण गरी स्वीकृतिको लागि गाउँ विकास समिति र नगरपालिकामा सिफारिस सहित पेश गर्नुपर्दछ ।
- (ग) योजना छनौट : प्राप्त प्रस्ताव उपर गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाले बाल समूहका प्रतिनिधिहरु तथा सम्बन्धित विषयगत निकायका प्रतिनिधिहरूसँग संयुक्त बैठक गरी उपलब्ध स्रोतका आधारमा योजनाहरु छनौट गर्नुपर्दछ । योजना छनौटको निर्णय सम्बन्धित स्थानीय निकायको परिषद्बाट हुनेछ । बालबालिकाको लागि स्थानीय विकास सम्बन्धी योजना को ढाँचा अनुसुची ४ मा दिईएको छ ।
- (घ) जिल्ला विकास समितिमा सिफारिस : गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाबाट प्राथमिकता निर्धारण गरिएका सबै योजनाहरु आफ्नो साधन, स्रोत र क्षमताले संचालन गर्न नसक्ने भएमा त्यस्ता योजना तथा कार्यक्रम जिल्ला विकास योजनामा समावेश गर्न सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिबाट आयोजना हुने इलाकास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीमा पेश गर्न सकिनेछ ।

२० इलाकास्तरमा हुने योजना तर्जुमा

इलाकास्तरमा हुने योजना तर्जुमा गोष्ठीमा गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाबाट प्रस्ताव भै आएका योजना तथा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी जिल्लास्तरीय कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारण गर्नुपर्दछ । बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमको लागि प्रस्तावित बजेटको सिलिङ र योजना तर्जुमा मार्ग निर्देशनबारे जिल्ला विकास समितिले इलाका गोष्ठीमा जानकारी दिनेछ । यस्तो गोष्ठीमा जिल्लाका सबै साभेदारहरूको सहभागिता रहने भएकोले बालबालिकाको लागि स्थानीय विकास सम्बन्धी योजनालाई मूलप्रवाहीकरण गर्न सकिनेछ । यस्तो गोष्ठीमा बाल संजालका प्रतिनिधिको सहभागिता गराउनु पर्दछ । ईलाकास्तरको योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट प्राथमिकीकरण गरिएका योजना तथा कार्यक्रमहरू जिल्लास्तरमा हुने विषयगत योजना तर्जुमा समिति बैठकहरूमा पठाउनु पर्दछ ।

२१ जिल्ला तहको योजना तर्जुमा

इलाकास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट प्रस्ताव भई आएका बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरू देहाय बमोजिम जिल्लास्तरीय योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग आवद्ध गर्नु गराउनु पर्दछ ।

(क) विषयगत योजना तर्जुमा समिति

बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरू मूलतः सामाजिक विकास समिति अन्तर्गत पर्ने भएको हुँदा इलाकास्तरबाट प्रस्ताव भै आएका योजनाहरू यसै समितिमा प्रस्तुत गर्नुपर्दछ । यस बाहेक अन्य समितिमा जानुपर्ने योजना भएमा तत्तत् समितिहरूमा पठाउनु पर्दछ । यस्ता समितिहरूले प्रस्तुत कार्यक्रम उपर छलफल गरी आवश्यक परिमार्जन सहित वार्षिक जिल्ला विकास योजनामा समावेश गर्न प्राथमिकता निर्धारण गरी एकीकृत योजना तर्जुमा समितिमा पेश गर्नुपर्दछ । प्रस्तावित योजना तथा कार्यक्रमहरूमाथि समितिले निम्न अनुसार पुनरावलोकन गर्न सक्नेछः

- (१) प्राविधिक रूपले सम्भाव्य छ, छैन र लगानीको लागि स्रोत खुलेको छ, छैन,
- (२) प्राविधिक पक्ष तथा आर्थिक स्रोत साधन सुनिश्चित छ, छैन, बजेट पूर्वानुमान र मार्गदर्शन भित्र छ, छैन,
- (३) प्रस्तावित योजनाले बालबालिकालाई प्रत्यक्ष रूपमा फाइदा पुऱ्याउन सक्ने नसक्ने,
- (४) प्रष्टसँग प्राथमिकताक्रम तोकेर जिल्ला विकास समितिमा कार्यक्रम सिफारिस भई आएको छ, छैन,

(ख) एकीकृत योजना तर्जुमा समिति

विषयगत योजना तर्जुमा समितिहरूबाट सिफारिस भै आएका योजनाहरू एकीकृत योजना तर्जुमा समितिमा छलफल गर्नुपर्दछ । विद्यमान ऐन, नियम, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरूको परिधिभित्र रही प्रस्तावित योजना तथा कार्यक्रमहरूमाथि समितिले छलफल गर्ने र कार्यक्रममा दोहोरोपन र क्षेत्रगत सम्बन्ध छ, छैन भनि पुनरावलोकन गर्नेछ । यस प्रकार छलफल भई प्राथमिकता निर्धारण गरिएका योजनाहरू वार्षिक जिल्ला विकास योजनामा समावेश गर्न जिल्ला विकास समितिलाई अनुरोध गरी पठाउनु पर्दछ ।

(ग) जिल्ला विकास समिति

एकीकृत योजना तर्जुमा समितिबाट सिफारिस भई आएका योजना तथा कार्यक्रमहरु सम्बन्धित विषयगत कार्यालय तथा अन्य साभेदार संस्थाहरु वा जिल्ला विकास समिति स्वयंले समावेश गर्नुपर्ने भएमा समावेश गरी प्राविधिक तथा आर्थिक सम्भाव्यताको आधारमा योजना छनौट गरी अन्तिम स्वीकृतिका लागि जिल्ला विकास समितिले जिल्ला परिषद्मा पेश गर्नेछ ।

(घ) जिल्ला परिषद्

जिल्ला विकास समितिले सिफारिस साथ पठाएका योजना, कार्यक्रम एवं बजेट पुनरावलोकन गर्ने र आवश्यक भएमा संसोधन समेत गरी स्वीकृत गर्ने अधिकार जिल्ला परिषद्मा रहने हुँदा सोही अनुरूप सम्बन्धित जिल्ला परिषद्ले बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धति सम्बन्धी योजनाहरु स्वीकृत गर्नेछ । बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम संचालनका लागि वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटको स्वीकृति गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिकाको हकमा सम्बन्धित परिषद्ले तथा जिल्लास्तरको योजनाको हकमा जिल्ला परिषद्ले गर्नेछ । गैर सरकारी संस्थाहरुबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरु समेत सम्बन्धित जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका र गाउँ विकास समितिको योजनामा समावेश गरी एकीकृत योजना पारित गर्नुपर्दछ । यसरी पारित योजना कार्यान्वयनको लागि लगानी सुनिश्चित गरिएको हुनुपर्दछ । बालबालिकाको विकासको लागि तयार गरिएको स्थानीय लगानी योजना को नमुना अनुसूची ५ मा दिइएको छ । यसरी जिल्ला परिषद्बाट स्वीकृत योजना नै जिल्लाको बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी वार्षिक योजनाको रूपमा रहनेछ ।

२२ केन्द्रीयस्तरका योजनाहरु

केन्द्रीयस्तरबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयन हुने योजनाको हकमा सम्बन्धित जिल्ला परिषद्बाट पारित भएका बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटको सहमति दिने कार्य बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समितिको समन्वयमा स्थानीय विकास मन्त्रालयले गर्नेछ ।

२३ कार्यान्वयन प्रक्रिया

बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको परिधिभित्र रहेर मात्र गर्नुपर्दछ । यस्तो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा बालक्लव वा समूहसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने योजनाहरु यथासम्भव बालक्लव वा समूह मार्फत् नै सम्पन्न गराउनुपर्दछ । प्राविधिक दृष्टिकोणले बाल समूहले सम्पन्न गर्न नसक्ने योजना तथा कार्यक्रमहरुको हकमा स्थानीय सामुदायिक संस्था, उपभोक्ता समिति र स्थानीय गैसस मार्फत् संचालन गर्न गराउन सकिनेछ । कार्यक्रम संचालन गर्दा लागत साभेदारी र सहभागितात्मक पद्धतिलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सम्बन्धित विषयगत कार्यालय र गैर सरकारी संस्थाले समेत प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने छन् । नगरपालिकाको हकमा शहरी गरिवी न्यूनीकरण कार्यक्रमबाट समेत यस्तो सहयोग प्राप्त हुन सक्नेछ । बालमैत्री कार्यक्रम संचालन गर्दा देहायको तहगत प्रक्रिया अवलम्बन गर्न सकिनेछ :

(क) कार्यान्वयनको लागि सामूहिक निर्णय तथा पूर्वाधार तयारी,

- (ख) अवस्था विश्लेषण र सूचक वा मापदण्ड निर्धारण,
(ग) कार्ययोजना तयारी र स्रोत व्यवस्थापन,

२४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन प्रक्रिया स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५६ अनुरूप हुनेछ । तर स्थानीयस्तरमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि बहाल नरहेको अवस्थामा यस्तो अनुगमनको सुनिश्चितता कायम गर्न जिल्ला विकास समितिले वैकल्पिक व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ । यस्तै स्थानीय निकाय अनुदान सञ्चालन कार्यविधि, २०६७ बमोजिम गठन हुने अनुगमन समिति ले समेत यस कार्यविधि अनुसार संचालन हुने कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्नेछ । साथै स्थानीय निकाय, बालमैत्री स्थानीय शासन जिल्ला समिति, जिल्लास्तरीय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन उपसमिति एवं विषयगत कार्यालयहरूले नियमित रूपमा कार्यक्रमको अनुगमन गरी सोको प्रतिवेदन सम्बन्धित स्थानीय निकाय समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । कार्यक्रमको अनुगमन फारमको नमुना अनुसूची ६ मा दिइएको छ । यस्तो प्रतिवेदन उपर स्थानीय निकायले आवश्यक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन दिन सक्नेछ । बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी जिल्लामा भए गरेका कार्यक्रमहरूको जिल्ला विकास समितिमा चौमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक समीक्षा समेत गर्नुपर्दछ ।

बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन गरिएका जिल्लाहरूको हकमा स्थानीय विकास मन्त्रालय एवं स्रोत उपलब्ध गराउने विकास साभेदारहरूले समेत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न सक्नेछन् । अनुगमन, समीक्षा र मूल्याङ्कनबाट देखिएका समस्याहरूको तत्काल समाधान गर्नु सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको दायित्व हुनेछ । यसका अतिरिक्त बालमैत्री स्थानीय शासन अन्तर्गत स्थानीयस्तरमा संचालित विभिन्न तहका कार्यक्रमहरूको कम्तिमा वर्षमा १ पटक सामाजिक परीक्षण वा सार्वजनिक सुनुवाई समेत गर्नुपर्नेछ । सामाजिक परिक्षणको नमुना फारम अनुसूची ७ मा दिइएको छ । जिल्ला बाल संजालले स्थानीय निकायको सहयोगमा यस्तो कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछन् । यसैगरी कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लाहरूबाट प्राप्त विवरणहरूको आधारमा केन्द्रस्तरमा स्थानीय विकास मन्त्रालयले एकीकृत प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी मन्त्रालयस्तरमा हुने समीक्षा बैठकमा प्रस्तुत गरी सार्वजनिक गर्नुपर्दछ ।

२५ प्रतिवेदन तथा अभिलेखीकरण

प्रत्येक वर्ष संचालन भएका कार्यहरूको प्रतिवेदन तयार गरी व्यवस्थित रूपमा अभिलेखीकरण गरिनेछ । कार्यान्वयनको क्रममा देखिएका सफलताका कुराहरूलाई उजागर गरी वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गरिनेछ । यस्ता प्रतिवेदनहरू सम्बन्धित साभेदारहरू समक्ष पठाइनुका साथै स्थानीय निकायको सूचना केन्द्रमा उपलब्ध हुनेछन् । वार्षिक रूपमा कार्यान्वयन भएका बालमैत्री कार्यक्रमहरूको अवस्था भल्कने गरी बालबालिकाको स्थितिसम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गरिनेछ । त्यसको ढाँचा अनुसूची ८ बमोजिम हुनेछ । त्यस्तै बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी प्रगति विवरण अनुसूची ९ बमोजिम हुनेछ । जिल्ला बाल कल्याण समिति, जिल्ला बाल संजाल र जिल्ला विकास समितिका सामाजिक विकास क्षेत्र हेर्ने कार्यक्रम अधिकृत सम्मिलित टोलीले यस्तो प्रतिवेदन तयार गर्नेछ । यस टोलीको नेतृत्व जिल्ला विकास समितिका कार्यक्रम अधिकृतले गर्नेछन् ।

बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी भएका क्रियाकलापहरूलाई व्यापक प्रचार प्रसार गराउन स्थानीय संचार माध्यमहरूको परिचालन गर्न सकिनेछ । यसले गर्दा जिल्लाका अन्य निकाय पनि कार्यक्रम लागु गर्न अभिप्रेरित हुनेछन् ।

२६ बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको कार्यान्वयनका लागि संयन्त्र र तौरतरिका

बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिलाई वैज्ञानिक, व्यवस्थित तथा नतिजामूलक रूपमा कार्यान्वयन गर्न सघाउन तथा सुनिश्चित गर्नका लागि कार्यविधिको महत्वपूर्ण पक्षका रूपमा विभिन्न संयन्त्र र तौरतरिकाको उपयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । यस अन्तरगत देहायका संयन्त्र तथा तौरतरिकाको प्रयोग गर्न सकिनेछ :

- (क) बाल सहभागितामूलक योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा
- (ख) सामाजिक परीक्षण
- (ग) सार्वजनिक सुनुवाइ
- (घ) कार्यमूलक अनुसन्धान
- (ङ) प्रभावकारिता सर्भेक्षण
- (च) गुनासो तथा उजुरी व्यवस्थापन
- (छ) कार्यमूलक लेखापरीक्षण
- (ज) मूलप्रवाहीकरण
- (झ) सूचना अनुगमन
- (ञ) बाल सूचना पद्धति

परिच्छेद: ६

कोष व्यवस्था र कोष प्रवाह

२७ बालमैत्री स्थानीय शासन कोषको खाता

स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ को दफा (३३) र (५४) ले प्रत्येक नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिमा एक “महिला तथा बाल विकास विशेष कोष” रहने व्यवस्था गरेको छ। यो कोष सम्बन्धी अन्य व्यवस्था स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ बमोजिम हुनेछ। तर बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि सम्बन्धित स्थानीय निकायले यस्तो कोष अन्तर्गत बालमैत्री स्थानीय शासनको कार्यक्रम संचालनको लागि एक अलगगै खाता वा लेजर खडा गर्नेछन्।

यस्तो कोषको संचालन खातामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि तपसिल बमोजिमको रकम जम्मा हुनेछ :

- (१) नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराइएको अनुदान रकम,
- (२) जिल्ला विकास समितिले वार्षिक रूपमा विनियोजन गरेको रकम,
- (३) नगरपालिका तथा गाउँ विकास समितिको बजेटबाट तोकिएको अंश र अनुदान रकम,
- (४) विकास साभेदारहरुबाट बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि प्राप्त रकम,
- (५) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकमहरु,
- (६) उल्लेख्य कार्य सम्पादन गरे बापत केन्द्र र अन्य निकायबाट प्राप्त पुरस्कार र थप अनुदान रकमहरु।

२८ कोषको उपयोग र खाता संचालन

कोषमा जम्मा भएको रकम स्थानीय निकायको सम्बन्धित परिषद्बाट स्वीकृत बालमैत्री योजनाको कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा खर्च गरिनेछ। कोषको खाता संचालन सम्बन्धित स्थानीय निकायले स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ अनुरूप गर्नेछन्।

२९ कोष प्रवाह

- (१) बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि प्राप्त रकम देहाय मध्ये कुनै तरिकाद्वारा प्रवाह गर्न सकिनेछ।
  - (क) केन्द्रबाट सिधै जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समितिमा रकम प्रवाह गर्ने, वा केन्द्रबाट जिल्ला विकास समिति मार्फत रकम प्रवाह गर्ने,
  - (ख) विकास साभेदारबाट केन्द्रमा जानकारी गराई सिधै स्थानीय निकायको कोषमा पठाउने, वा आफ्ना स्थानीय इकाई मार्फत सम्बन्धित स्थानीय निकायमा रकम प्रवाह गरी बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय समितिलाई जानकारी दिने।

- (२) सम्बन्धित स्थानीय निकायले बालबालिका सम्बन्धी संजाल, स्थानीय व्यवस्थापन समिति, उपभोक्ता समूह, सामुदायिक संस्था तथा विषयगत निकाय मार्फत स्वीकृत कार्यक्रम संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ ।
- (३) बालमैत्री स्थानीय शासनको लागि केन्द्रबाट रकम विनियोजन गर्दा वा अनुदान वितरण गर्दा बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि तर्जुमा गरिएका न्यूनतम् सेवा सूचकहरु तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट परिमार्जन गरी जारी गरिएको न्यूनतम् शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन निर्देशिकालाई आधार मानिनेछ ।

परिच्छेद: ७

संस्थागत क्षमता

३० क्षमता विकास

बालमैत्री सेवालार्ई प्रभावकारी रूपमा अधि बढाउन देहायको क्षमता विकास कार्य गरिनेछ ।

- (१) यस पद्धतिको कार्यान्वयनको लागि स्थानीय विकास मन्त्रालय मार्फत विभिन्न तहमा प्रशिक्षक प्रशिक्षण सञ्चालन गरिनेछ ।
- (२) बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन हुनेगरी स्थानीय निकायको क्षमता मूल्याङ्कन गरी विद्यमान क्षमता र चाहिने न्यूनतम् क्षमताको बीचको खाडल पहिचान गरिनेछ ।
- (३) देखिएको खाडलको आधारमा क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरी आवश्यक प्राविधिक सहयोग र प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम संचालन गरिनेछ ।
- (४) प्रशिक्षक प्रशिक्षण प्राप्त प्रशिक्षकहरूले जिल्ला, नगर, गाउँ एवं समुदायस्तरमा प्रशिक्षण दिनेछन् । यसका लागि आवश्यकता अनुसार केन्द्रीय तहका स्रोत व्यक्तिहरूको समेत प्रयोग गर्न सकिनेछ ।
- (५) विद्यालय व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति र स्थानीयस्तरमा कार्य गर्ने सामाजिक परिचालक, गाउँ सहजकर्ता, महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका, स्थानीय निकायका पदाधिकारी र प्राथमिक तहका शिक्षकहरूलाई अनिवार्य रूपले बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी प्रशिक्षण दिईनेछ ।
- (६) क्षमता विकास सम्बन्धी गोष्ठी, प्रशिक्षण जस्ता कार्य संचालन गर्दा लाग्ने खर्चको लागि स्थानीय निकायहरूले आफ्नो नर्म्स तथा मापदण्ड निर्धारण गर्नेछन् । यसको लागि सम्बन्धित स्थानीय निकायले प्रचलनमा रहेको कुनै स्वीकृत नर्म्स तथा मापदण्डलाई आधार मान्न सक्नेछन् ।
- (७) स्थानीय निकायको क्षमता विकास कार्यविधि, २०६६ अनुसार स्थानीय निकाय स्वयंले बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी क्षमता विकासका क्रियाकलाप संचालन गर्न सक्नेछन् ।

३१ मानव संसाधन व्यवस्थापन

बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनका लागि मौजुदा जनशक्तिको क्षमता विकास गरी कार्य संचालन गरिनेछ । आवश्यक पर्दा स्थानीय निकायहरूले विषयगत कार्यालय, गैसस, बाह्य स्रोत व्यक्ति तथा साभेदार संस्थाको दक्षतालाई समेत प्रयोग गर्न सक्नेछन् । यस्तो कार्यको लागि वार्षिक कार्य योजनामै बजेट व्यवस्था गर्न सकिनेछ । जिल्ला विकास समिति र नगरपालिकामा रहेको मानव संसाधन विकास केन्द्रले जनशक्ति विकास र व्यवस्थापन कार्य गर्नेछन् ।

३२ संस्थागत विकास

यस पद्धतिको प्रभावकारी संचालनको लागि वार्षिक कार्ययोजनामा बजेट व्यवस्था गरी संस्थागत क्षमता विकासको समग्र प्याकेज निर्माण गर्न सकिनेछ । यस्तो प्याकेजमा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रक्रियागत कार्यहरु समेत समावेश हुनेछन् । यस्तो कार्यक्रम संचालन गर्न बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि विनियोजित रकमको २० प्रतिशतको सीमा भित्र रहनु पर्नेछ ।

परिच्छेद: ८

विविध

३३. संशोधन र बचाउ

(१) यस कार्यविधिमाको कार्यान्वयनमा कुनै व्यवधान आइ परेमा स्थानीय विकास मन्त्रालयले आवश्यकताअनुसार थपघट, हेरफेर वा संशोधन गर्न सक्नेछ । तर यस्तो संशोधनको जानकारी नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद् र सम्बन्धित विषयगत निकायहरूलाई दिनु पर्नेछ ।

(२) यस कार्यविधिको मूल मर्ममा असर नपर्ने गरी सम्बन्धित स्थानीय निकायको परिषद्ले यस कार्यविधिका बुँदा तथा अनुसूचीहरूमा आवश्यक हेरफेर तथा थपघट गर्न सक्नेछ । यसरी गरिएको हेरफेर तथा थपघटको जानकारी स्थानीय विकास मन्त्रालयलाई दिनुपर्नेछ ।

(३) बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धमा यस कार्यविधि स्वीकृत हुनु अगाडि सम्म भएका कार्यक्रम र क्रियाकलापहरू यसै कार्यविधि अन्तर्गत भए गरेको मानिनेछ,

३४ सम्पत्ति तथा दायित्व सन्ने

यस कार्यविधि अनुसार संचालन हुने बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम कारणवस संचालन हुन नसकेमा यस कार्यविधि अनुसारको कोष खातामा रहेको सम्पूर्ण चल अचल सम्पत्ति र दायित्व सम्बन्धित स्थानीय निकायमा सन्नेछ ।

अनुसूचीहरु

अनुसुची १: बालमैत्री स्थानीय शासनका न्यूनतम सूचकहरु

(दफा ४ (४) संग सम्बन्धित)

१.१ सेवा प्रवाहसम्बन्धी सूचकहरु

न्यूनतम सेवा सूचकहरु	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
क) बाल बचाउ		
<ul style="list-style-type: none"> ● ६ महिनासम्मको शिशुलाई आमाले अनिवार्यरूपमा पूर्ण स्तनपान (आमाको दूध मात्रै खुवाउने) गराएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● आमा, घरपरिवार ● सामुदायिक संस्था ● गाउँ विकास समिति/नगरपालिका ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, प्यारालिगल समिति, बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्थानीय समितिहरु
<ul style="list-style-type: none"> ● एक वर्षभित्रका प्रत्येक बालबालिकाहरुले पूर्ण रूपमा खोप (डिपिटी, विसिजी, हेपटाइटिस बि, हिब ३, दादुराकौ मात्रा) पाएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● अभिभावक, घरपरिवार ● सामुदायिक संस्था ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका ● गाउँ विकास समिति/नगरपालिका/जिल्ला विकास समिति ● स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, राष्ट्रिय/बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, प्यारालिगल समिति, बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्थानीय समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दल
<ul style="list-style-type: none"> ● ६ महिना देखि ५ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरुले वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खाएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● अभिभावक, घरपरिवार ● सामुदायिक संस्था ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका ● गाउँ विकास समिति/नगरपालिका/जिल्ला विकास समिति ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, प्यारालिगल समिति, बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी स्थानीय समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दल
<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती आमाले दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● घरपरिवार ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय ● विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, सामुदायिक संस्था,

न्यूनतम सेवा सूचकहरु	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती महिलाहरुले कम्तिमा प्रसूति पूर्व चारपटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती महिला र उनको घरपरिवार ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, निजी क्षेत्र, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था, स्थानीय निकाय
<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती महिला र उनको घरपरिवार ● सामुदायिक संस्था ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका ● गाउँ विकास समिति/नगरपालिका ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, स्थानीय राजनैतिक दल
<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुले आईरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● गर्भवती महिला र उनको घरपरिवार ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था,
<ul style="list-style-type: none"> ● एच् आई भी संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरुले ARV Prophylaxis पाएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● घरपरिवार, अभिभावक ● स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, निजी क्षेत्र, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था
<ul style="list-style-type: none"> ● सबै घरधुरीमा पिउन योग्य खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय ● भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालय ● स्थानीय निकाय ● स्थानीय उपभोक्ता समूह 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, निजी क्षेत्र, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था
<ul style="list-style-type: none"> ● चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडी र बालबालिकाको दिसा धोए पछि सावुन 	<ul style="list-style-type: none"> ● घरपरिवार ● महिला सामुदायिक स्वास्थ्य 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, विकास साभेदार,

न्यूनतम सेवा सूचकहरु	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ ।	स्वयंसेविका, सामाजिक परिचालक ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्था	सामुदायिक संस्था, स्थानीय निकाय
ख) बाल संरक्षण		
● ५ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनेछ,	● स्थानीय विकास मन्त्रालय ● स्थानीय निकाय	● विषयगत निकाय ● बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस ● बालक्लव ● जिल्ला बाल कल्याण समिति
● बाल विवाहको संख्यामा कमी आएको हुनेछ ।	● घरपरिवार, अभिभावक, संरक्षक ● स्थानीय निकाय ● स्थानीय प्रशासन एवं प्रहरी	● सामुदायिक संस्था ● बाल क्लव ● बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस ● जिल्ला बाल कल्याण समिति
● निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर घटेको हुनेछ ।	● घरपरिवार, अभिभावक, संरक्षक ● स्थानीय निकाय ● उद्योग, कलकारखाना	● सामुदायिक संस्था ● बाल क्लव ● बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस ● जिल्ला बाल कल्याण समिति ● विकास साभेदार ● विषयगत निकाय
● घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्ने कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको हुनेछ ।	● घरपरिवार, अभिभावक, संरक्षक ● स्थानीय निकाय ● जिल्ला बाल कल्याण समिति ● विषयगत निकाय ● स्थानीय गैसस	● सामुदायिक संस्था ● बाल क्लव ● बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस ● विकास साभेदार ● विषयगत मन्त्रालय
● बाल संरक्षण सम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल	● स्थानीय निकाय ● विषयगत निकाय	● सामुदायिक संस्था ● बाल क्लव

न्यूनतम सेवा सूचकहरु	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
संरक्षण प्रणालीलाई संचालनमा ल्याईएको हुनेछ ।	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय गैसस ● जिल्ला बाल कल्याण समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस ● विकास साभेदार ● विषयगत निकाय
ग) बाल विकास		
<ul style="list-style-type: none"> ● ४ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरु प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा मन्त्रालय ● शिक्षा विभाग ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय ● विद्यालय ● विद्यालय व्यवस्थापन समिति ● घरपरिवार 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था
<ul style="list-style-type: none"> ● कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका शतप्रतिशत बालबालिकाहरु विद्यालय भर्ना भएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा मन्त्रालय ● शिक्षा विभाग ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय ● विद्यालय ● विद्यालय व्यवस्थापन समिति ● घरपरिवार 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, निजी क्षेत्र, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था
<ul style="list-style-type: none"> ● ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ देखि कक्षा ८ सम्म) पाएका हुनेछन् । 	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा मन्त्रालय ● शिक्षा विभाग ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय ● विद्यालय ● घरपरिवार 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, निजी क्षेत्र, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था
<ul style="list-style-type: none"> ● औपचारिक शिक्षाबाट वंचित बालबालिकाको लागि अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गर्ने व्यवस्था भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा मन्त्रालय ● शिक्षा विभाग ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय ● विद्यालय प्रशासन ● घरपरिवार 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था
<ul style="list-style-type: none"> ● प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्रा को लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय ● विद्यालय प्रशासन ● विद्यालय व्यवस्थापन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस,

न्यूनतम सेवा सूचकहरु	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
		विकास साभेदार, सामुदायिक संस्था, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय
<ul style="list-style-type: none"> ● प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● विद्यालय प्रशासन ● अभिभावक ● विद्यार्थी ● विद्यालय व्यवस्थापन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय ● जिल्ला शिक्षा कार्यालय ● सामुदायिक संस्था ● बाल क्लव
घ) बाल सहभागिता		
<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकायको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरुको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराईएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय ● सामुदायिक संस्था ● उपभोक्ता समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय विकास मन्त्रालय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, बाल समूह, स्थानीयस्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दलहरु
<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकायले संचालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको योजना तथा कार्यक्रम समेटिएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय ● सामुदायिक संस्था ● स्थानीय उपभोक्ता समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय विकास मन्त्रालय, विषयगत निकाय, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, बाल समूह, स्थानीयस्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दलहरु
<ul style="list-style-type: none"> ● विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवाज सुनिने व्यवस्था सुनिश्चित भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● शिक्षा मन्त्रालय ● शिक्षा विभाग, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, स्थानीयस्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दलहरु, सामुदायिक संस्था, अभिभावक

न्यूनतम सेवा सूचकहरु	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
<ul style="list-style-type: none"> ● स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लवको प्रतिनिधित्व हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभाग, जिल्ला जन/स्वास्थ्य कार्यालय, स्थानीय स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> ● बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, स्थानीयस्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दलहरु, सामुदायिक संस्था, स्थानीय निकाय
<ul style="list-style-type: none"> ● गाँउ विकास समितिको हकमा हरेक गाँउ विकास समितिमा बालक्लवको सञ्जाल र नगरपालिकाको हकमा नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै क्रियाशील रहेको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय ● सामुदायिक संस्था ● बाल संजाल ● बाल क्लव 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, विकास साभेदार, स्थानीय स्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु, स्थानीय राजनैतिक दलहरु
<ul style="list-style-type: none"> ● जिल्ला र नगर तहमा बाल संजाल गठन भएको हुनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय निकाय ● सामुदायिक संस्था ● बाल क्लव 	<ul style="list-style-type: none"> ● विषयगत निकाय, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, विकास साभेदार, स्थानीयस्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरु

१.२ संस्थागत विकास सम्बन्धी सूचकहरू

न्यूनतम सूचकहरू	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
● स्थानीय निकायको परिषद् नियमित रूपमा संचालन भएको हुनेछ ।	जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समिति	स्थानीय विकास मन्त्रालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, सामुदायिक संस्था,
● स्थानीय निकायहरूले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार, आचार संहिता, विनियम, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तर्जुमा गरी पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याएका हुनेछन् ।	जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समिति	स्थानीय विकास मन्त्रालय, विषयगत कार्यालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस
● स्थानीय निकायमा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको हुनेछ ।	जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समिति	स्थानीय विकास मन्त्रालय, विषयगत कार्यालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, जिल्ला बाल कल्याण समिति
● स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहनेछन् ।	स्थानीय निकाय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, जिल्ला शिक्षा कार्यालय	शिक्षा मन्त्रालय, अभिभावक, सामुदायिक संस्था, विषयगत कार्यालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस
● स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहनेछन् ।	स्थानीय निकाय, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति, जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, स्थानीय स्वास्थ्य संस्था	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, विषयगत कार्यालय, सामुदायिक संस्था, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस
● स्थानीयस्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू संचालन भएका हुनेछन् ।	स्थानीय निकाय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय	अभिभावक, सामुदायिक संस्था, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, जिल्ला बाल कल्याण समिति
● स्थानीयस्तरमा बाल क्लवहरूको सक्रियता रहनेछ ।	जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समिति, बाल क्लव, बाल संजाल, सामुदायिक संस्था	विद्यालय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, शिक्षा मन्त्रालय, विकास साभेदार, बालवालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, जिल्ला बाल कल्याण समिति

न्यूनतम सूचकहरू	कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवार निकाय	प्रमुख सहयोगी निकाय
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयस्तरमा प्यारालिगल समिति जस्ता महिला समूहहरूको सक्रियता रहनेछ र यस्ता समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा क्रियाशील रहनेछन् । 	<p>स्थानीय निकाय, प्यारालिगल समिति, बाल क्लव, बाल संजाल, सामुदायिक संस्था</p>	<p>शिक्षा मन्त्रालय, विद्यालय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, विकास साभेदार, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, जिल्ला बाल कल्याण समिति, स्थानीय स्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरू</p>
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा बाल संजाल विकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तर सम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहनेछ । 	<p>स्थानीय निकाय, बाल क्लव, बाल संजाल, सामुदायिक संस्था</p>	<p>विषयगत कार्यालय, विकास साभेदार, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, जिल्ला बाल कल्याण समिति, स्थानीय स्तरका बालमैत्री स्थानीय शासन समितिहरू</p>
<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ । 	<p>जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समिति</p>	<p>स्थानीय विकास मन्त्रालय, विषयगत कार्यालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस</p>
<ul style="list-style-type: none"> जिल्ला, नगर तथा गाँउ विकास योजनामा बालबालिकाकासंग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटि एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको हुनेछ । 	<p>जिल्ला विकास समिति, नगरपालिका, गाउँ विकास समिति</p>	<p>स्थानीय विकास मन्त्रालय, विषयगत कार्यालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस</p>
<ul style="list-style-type: none"> बालबालिका सम्बन्धी स्थितीपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ । 	<p>जिल्ला विकास समिति बाल संजाल, जिल्ला बाल कल्याण समिति</p>	<p>विषयगत कार्यालय, स्थानीय राजनैतिक दल र तीनको संयन्त्र, विकास साभेदार, बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस</p>

अनुसूची २: घरधुरी सर्वेक्षण फारमको नमुना

(दफा १९ (ख) संग सम्बन्धित)

जिल्ला विकास समितिको कार्यालय,.....

बालबालिका अवस्था सर्वेक्षण प्रश्नावली

२०.....

..... गाउँ विकास समिति

यस प्रश्नावलीमा सोधिएका व्यक्तिगत विवरणहरु गोप्य राखिनेछ।
यी विवरणहरु तथ्यांकिय प्रयोजनको लागि मात्र प्रयोग गरिनेछ।

परिवार र व्यक्तिको गणना गर्दा अक्सर बसोवास गरेको ठाँउबाट गर्नुपर्दछ। उत्तर लेख्दा चिन्ह लगाउने ठाउँमा उपयुक्त सकेतमा गोलो चिन्ह ० लगाउनु पर्दछ। लेख्नु पर्ने भएमा स्पष्ट अक्षर वा अंकमा लेख्नु पर्दछ। कोडहरु लेख्नु पर्ने ठाउँमा स्पष्ट अंक वा अक्षरमा लेख्नुपर्दछ।

वडा नं.   बस्ती कोड नं.   बस्तीको नाम .....

घर क्र.सं..... परिवार क्र.सं.....

१. परिवार मूलीको नाम ..... लिङ्ग १ महिला २ पुरुष

२. जाति   ३. धर्म   ४. मातृभाषा

५. परिवार संख्या

उमेर समूह	महिला	पुरुष	जम्मा	कैफियत
१ वर्षभन्दा मुनि				
१ - २ वर्षसम्म				
३ - ५ वर्षसम्म				
६ - ७ वर्षसम्म				
८ - ९ वर्षसम्म				
१० - १४ वर्षसम्म				
१५ - १६ वर्षसम्म				
१७ - १८ वर्षसम्म				
१९ वर्ष वा सोभन्दा माथि				
जम्मा				

६. परिवारको मुख्य पेशा :

- क) कृषि/पशुपालन/फलफूल खेती   ख) व्यापार व्यवसाय   ग) सेवा/नोकरी
घ) ज्याला/मजदुरी   ड) विप्रेषण (विदेशबाट पठाएको रकम)   च) अन्य

७. आजभन्दा पाँच वर्ष पहिले तपाईंको परिवारको बसोवास कहाँ थियो ?

- क) अन्यत्र स्थानमा   ख) यसै स्थानमा → ८

अन्यत्र स्थानबाट आएको भए यहाँ किन आउनु भएको ?

- क) सहरी सुविधाको लागि   ख) द्वन्दका कारण   ग) खेतीपाती गर्न   घ) व्यापार व्यवसाय गर्न

ड) वैवाहिक सम्बन्ध भएर   च) रोजगारीका लागि   छ) अन्य . . . . .

८. तपाईंको परिवारमा १८ वर्षभन्दा कम उमेरका भिन्न शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका (अपाङ्ग) सदस्यहरु भएमा तलको विवरण दिनुहोस् ।

भिन्न क्षमताको विवरण	महिला	पुरुष	जम्मा
शारीरिक अपाङ्गता			
दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिन			
बोल्न नसक्ने			
सुस्त श्रवण			
मानसिक अपाङ्गता			
श्रवण र दृष्टिविहिन (दुवै)			
अन्य			
जम्मा			

९. परिवारको कुनै सदस्य विरामी भएमा उपचारका लागि सबैभन्दा पहिला कहाँ जानुहुन्छ ?

क) लामा, धामी, भाँक्री   ख) परंपरागत वैद्य   ग) स्वास्थ्य चौकी
घ) अस्पताल (निजी, सरकारी)   ड) अन्य भए (खुलाउने) .....

१०. नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न लाग्ने समय

क) उपस्वास्थ्य चौकी / स्वास्थ्य चौकी / प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र रहेको स्थान .....दूरी..... र पुग्न लाग्ने समय (..... घण्टा/दिन)

ख) अस्पताल रहेको स्थान .....दूरी ..... र पुग्न लाग्ने समय (..... घण्टा/दिन)

११. तपाईंको परिवारको १८ वर्षभन्दा मुनिको सदस्यलाई कुनै दीर्घ रोग लागेको छ ?

१. छ   २. छैन → १२

यदि लागेको छ भने देहायको विवरण खुलाउनुहोस् :

रोगको नाम	महिला	पुरुष	जम्मा
एच.आई.भि. / एड्स			
क्षयरोग			
क्यान्सर			
चिनी रोग			
अन्य			

१२. तपाईंको परिवारमा दीर्घ रोगको कारण विगत १० वर्षमा १८ वर्ष भन्दा मुनिका कुनै सदस्यको मृत्यु भएको छ ?

१. छ   २. छैन → १३

यदि छ भने देहायको विवरण खुलाउनुहोस् :

मृत्यु गराउने रोगको नाम	महिला	पुरुष	जम्मा
एच.आई.भि. / एड्स			
क्षयरोग			
क्यान्सर			
चिनी रोग			
अन्य			

१३. परिवारको शैक्षिक स्थिति

उमेर समूह	लेखपढ गर्न नसक्ने/निरक्षर		लेखपढ गर्न सक्ने/साक्षर		एस. एल. सी. वा सो सरह पास गरेका संख्या		प्रविणता प्रमाण पत्र, इन्टरमिडियट १० +२ वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको		स्नातक (बि. ए. वा सो सरह) तह पास गरेका		स्नातकोत्तर (एम. ए. वा सो सरह) तह पास गरेका		विद्यावारिधि (पि. एच. डी.) हासिल गरेका	
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
६ - १५ वर्ष														
१६ - ४५ वर्ष														
४६ - ६० वर्ष														
६० वर्षभन्दा माथि														
जम्मा														

१४. विद्यालयस्तरमा अध्ययन गरिरहेका बालबालिकाको विवरण

अध्ययनरत तह	गा.वि.स. अन्तर्गतका विद्यालयमा अध्ययनरत संख्या			गा.वि.स. बाहिरका विद्यालयमा अध्ययनरत संख्या			जम्मा		
	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
प्रा.वि. तह									
नि.मा.वि. तह									
मा.वि. तह									
उच्च मा.वि. तह									

१५. घरबाट विद्यालय जान लाग्ने समय (उपयुक्त महलमा ✓ चिन्ह लगाउनु होला)

विद्यालय	१५ मिनेट भन्दा कम	१५-३० मि.सम्म	३० मि.- १ घण्टा	१ घण्टाभन्दा बढी
प्रा.वि.				
नि.मा.वि.				
मा.वि.				
उच्च मा.वि.				

१६. विद्यालय भर्ना नभएका बालबालिकाको संख्या

विवरण	प्राथमिक उमेर समूह (६-९ वर्ष)			नि.मा.वि. उमेर समूह (१०-१४ वर्ष)			माध्यमिक उमेर समूह (१५ वर्ष)		
	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
सामान्य क्षमता									
भिन्न क्षमता									

१७. बीचैमा विद्यालय जान छोडेका ६ - १५ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाहरूका संख्या र कारण

बालक	बालिका	जम्मा	विद्यालय जान छोड्नुको कारण

१८. बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्रा.वि. तहमा जाने ३ देखि ५ वर्षसम्मका बालबालिका संख्या

बालक	बालिका	जम्मा

१९. परिवारका सदस्यहरूको जनचेतनामूलक तालीम (स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व, परिवार नियोजन, सशक्तीकरण, लैंगिक समविकास, बाल विकास, संस्थागत नेतृत्व, खानेपानी तथा सरसफाई, उपभोक्ता समिति आदि) प्राप्त गरेको विवरण

तालिमको नाम	३ दिनसम्मको तालिम प्राप्त संख्या			३ देखि ७ दिनसम्मको तालिम प्राप्त संख्या			१ देखि ४ हप्तासम्मको तालिम प्राप्त संख्या			४ हप्ताभन्दा बढी अवधिको तालिम प्राप्त संख्या		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा

२०. घरको अवस्था : (एकभन्दा बढी घर भएमा मूल घरको विवरणका आधारमा चिन्ह लगाउने)

क) खर वा फुसको छानो भएको   ख) टायल, भिँगटी वा स्लेटको छानो भएको
ग) जस्ता पाताको छानो भएको   घ) घर ढलान भएको

२१. तपाईंको परिवारको खानेपानीको मुख्य स्रोत कुन हो ?

क) पाइपको धाराको पानी प्रयोग गर्ने   ख) ट्यूबवेलको पानी प्रयोग गर्ने
ग) इनार, कुवा, जरुवाको पानी प्रयोग गर्ने   घ) नदी, कुलो, नहर, पोखरीको पानी प्रयोग गर्ने
ड) आकाशे पानी संकलन गरी प्रयोग गर्ने   च) ..... (खुलाउने) को पानी प्रयोग गर्ने ।

२२. शौचालयको अवस्था

क) कच्ची   ख) पक्की   (१) वायोग्यासमा जडान भएको   (२) ढलमा शौचालय जडान भएको
ग) शौचालय नभएको

२३. तपाईंको घरमा खाना पकाउन प्रयोग हुने प्रमुख इन्धन कुन हो ?

क) दाउरा   ख) गुइठा   ग) गोवरग्याँस   घ) मट्टितेल
ड) एल.पि. ग्याँस   च) विद्युत   छ) अन्य

२४. तपाईंको घरमा कस्तो प्रकारको चुल्हो प्रयोग गर्नुहुन्छ ?

क) अँगोनो वा माटोको चुल्हो   ख) धुँवारहित चुल्हो   ग) भुसे चुल्हो   घ) मट्टितेल स्टोभ
ड) ग्याँस चुल्हो   घ) विद्युत चुल्हो (हिटर)   च) अन्य .....

२५. तपाईंको घरमा संचारका साधनहरू के के रहेका छन् ? (वहु उत्तर)

क) रेडियो   ख) टि.भि.   ग) टेलिफोन   घ) मोबाइल   ड) इमेल/इन्टरनेट
च) नियमित आउने पत्रपत्रिका   च) अन्य .....

२६. तपाईंको परिवारका सदस्यहरू कुन कुन पेशा (रोजगारी) मा संलग्न हुनुहुन्छ ?

कृषि (खेती तथा पशुपालन)			व्यापार			जागिर (सेवा)			ज्याला मजदुरी			उद्योग		
महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा

२६.क. पेशा (रोजगारी) मा संलग्न मध्ये १६ वर्षदेखि २४ वर्ष उमेर समूहभित्र कतिजना हुनुहुन्छ ?

१६ - २४ उमेर समूह रोजगारीमा संलग्न संख्या														
कृषि (खेती तथा पशुपालन)			व्यापार			जागिर			ज्याला मजदुरी			उद्योग		
महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा

२७.तपाईंको परिवारका कुनै सदस्य रोजगारीका लागि घरबाट विदेश गएका छन् भने तलको विवरण दिनुहोस् :

विदेश गएकाको संख्या			गएको मुलुकको नाम		गएको अवधि (वर्षमा)	
महिला	पुरुष	जम्मा	भारत	अन्य (खुलाउने)	५ भन्दा कम	५ भन्दा बढी

२८. तपाईंको परिवारका १६ वर्षसम्मका बालबालिका अरुको घरमा काम गर्न बसेका छन् ?

१. छ २. छैन → ३०

यदि छन् भने क) बालक संख्या ..... ख) बालिका संख्या .....

२९. बालबालिकाहरु घरबाहिर काम गरेको भए गरेको ठाउँमा के कस्तो समस्या भोग्ने गरेका छन् ?

क) गालिगलौज ख) कुटपिट ग) खानामा भेदभाव घ) अन्य.....

३०. तपाईंको परिवारमा बालबालिकाले गल्ती गरेमा के गर्नु हुन्छ ?

क) गाली ख) कुटपीट ग) खानामा बन्देज घ) कोठामा थुन्ने
ड) सम्झाउने च) अन्य .....

३१. तपाईंको घरमा छोरा र छोरीमा कुनै फरक व्यवहार गर्ने गर्नुभएको छ ?

क) शिक्षामा ख) खानपिनमा ग) घरेलु काममा घ) पोशाकमा

३२. तपाईंको परिवारका बालबालिकाहरुले विद्यालयमा गल्ती गरेमा विद्यालयमा निम्न यातना पाउने गरेका छन् ?

क) कान समातेर उठवस् ख) कुटपीट ग) कक्षा कोठाबाट निष्कासन
घ) बेन्चमा उभ्याउने घ) अन्य.....

३३. तपाईंको परिवारको वार्षिक आम्दानी र खर्चको विवरण दिनुहोस् ।

क्र.सं.	आम्दानीको स्रोत	रकम रु.	क्र.सं.	खर्च विवरण	रकम रु.
१	कृषि तथा पशुपालन		१	खाना खर्च	
२	व्यापार तथा उद्योग		२	लत्ता कपडा	
३	नोकरी तथा पेन्सन		३	शिक्षा	
४	वैदेशिक रोजगार		४	स्वास्थ्य उपचार खर्च	
५	ज्याला मजदुरी		५	चाडपर्व, विवाह खर्च तथा मनोरञ्जन	
६	अन्य		६	अन्य	
	जम्मा			जम्मा	

३४. तपाईंको परिवारलाई आफ्नो उत्पादनले वर्षमा कति महिना खान पुग्छ ?

क) ३ महिनाभन्दा कम खान पुग्ने

ख) ३ - ६ महिना खान पुग्ने

ग) ६ - ९ महिना खान पुग्ने

घ) ९ - १२ महिना खान पुग्ने

ड) वचत हुने

३५. तपाईंको परिवारमा कसैले ऋण लिएको छ ?

१. छ २. छैन → ३७

यदि छ भने ऋण कहाँबाट लिनुभयो ?

क) बैंक वा वित्तीय संस्था ख) सहकारी संस्था ग) समूह वा सामुदायिक संस्था
घ) साहु महाजन ड) अन्य .....

३६. ऋण लिएको भए कुन उद्देश्यका लागि लिनु भएको हो ?

क) घरायसी कार्य वा घर खर्च ख) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय गर्न
ग) उद्योग व्यापार घ) वैदेशिक रोजगारी
ड) सामाजिक तथा धार्मिक कार्य गर्न च) शिक्षा
छ) औषधि उपचार ज) विवाह, व्रतवन्ध वा यस्तै व्यावहारिक खर्च
झ) गोबर ग्याँस, सोलार, विजुली आदि राख्न भ) अन्य .....

३७. तपाईंको परिवारका कुनै सदस्य स्थानीय कुनै संघसंस्था वा समूहमा आवद्ध हुनुहुन्छ ?

क) गाउँ विकास कार्यक्रम ख) कृषक समूह
ग) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह घ) सहकारी संस्था
ड) गैरसरकारी संस्था च) परम्परागत समूह
छ) अन्य ..... ज) कुनैमा पनि नरहेको

३८. ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाले पोसिलो खाना खान पाउँछन् ?

क) पाउँछन् ख) पाउँदैनन्

३९. तपाईंले बालबालिकालाई वर्षमा कति जोर लुगा दिनुहुन्छ ? (सरदर)

क) १ जोर ख) २ जोर ग) ३ जोर घ) ४ जोर वा सोभन्दा बढी

४०. बालबालिका बस्ने, पढ्ने कोठा अलग्गै छ ?

क) छ ख) छैन

४१. मानिस बस्ने घर (मूल घर) र गाईवस्तुहरू बाँध्ने गोठ अलग्गै छ ?

क) छ ख) छैन ग) गोठ अलग्गै भए पनि गोठमाथि पनि सुत्ने गरेको छ

४२. बालबालिका बिरामी पर्दा तुरुन्त उपचार गर्ने आर्थिक क्षमता छ ?

क) छ ख) छैन

४३. तपाईंको परिवारका १ वर्ष मुनिकाको मासिक र १ वर्ष भन्दा माथि ५ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरूको त्रैमासिक रूपमा तौल लिने गरिएको छ ?

१. छ २. छैन → ४४

५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तौल (वजन)

क्र.सं.	उमेर (महिनामा)	तौल (वजन)	कुपोषणग्रस्त	पोषणयुक्त

४४. तपाईंको परिवारको बालबालिकाहरुमा यौनशोषणको कुनै घटना घटेको छ ?

क) छ ख) छैन

४५. तपाईंलाई बाल अधिकारको बारेमा जानकारी छ ?

क) छ ख) छैन ग) केही कुरा सुनेको छु

४६. परिवारमा बालबालिकासँग सम्बन्धित कुनै विषयमा निर्णय गर्दा उनीहरुलाई पनि सहभागी गराउने गर्नु भएको छ ?

क) गराउने गरेको छ ख) गराउने गरेको छैन

४७. तपाईंको परिवारका कुनै बालबालिका बालगृह वा कुनै संस्थामा बसेका छन् ?

क) छन् ख) छैनन्

४८. तपाईंको परिवारका कुनै बालबालिका सडक बालबालिकाको रूपमा रहेका छन् ?

क) छन् ख) छैनन्

४९. तपाईंको परिवारका कुनै बालबालिकामा लागू पदार्थ दुर्व्यसनको लत रहे नरहेको स्थिति के छ ?

लिङ्ग	धुम्रपान गर्ने संख्या	नसालु पदार्थ सेवन गर्ने संख्या	कुनै पनि लत नरहेको संख्या	जम्मा संख्या
बालक				
बालिका				

५०. तपाईंको परिवारका बालबालिकाहरु बाल क्लव/संगठन आदिमा आवद्धता रहेको छ ?

(सकेसम्म सम्बन्धित बालबालिकाहरुसँग पनि सोध्ने)

लिङ्ग	स्कूलमा आधारित	समुदायमा आधारित	श्रमिक बाल क्लव	आवद्ध नभएको
बालक				
बालिका				

५१. तपाईंलाई बालरोग तथा खोपहरुको विषयमा जानकारी छ ?

क) छ ख) छैन

५२. वितेको २ वर्षभित्र जन्मेका बालबालिकाको विवरण

लिंग	जन्मेको जम्मा संख्या	जन्मने वितिककै वेगुति दुध खुवाएको संख्या	जन्मने वितिककै वेगुति दुध नखुवाएको संख्या	६ महिनासम्म आमाको दुध मात्र खुवाएको संख्या	६ महिनासम्म आमाको दुध र अन्य खानेकुरा पनि खुवाएको संख्या	२ महिना वा सो भन्दा कम मात्र आमाको दुध खुवाएको संख्या
बालक						
बालिका						
जम्मा						

५३. तपाईंको परिवारका बालबालिका पढ्ने विद्यालयमा अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि विशेष शिक्षाको सुविधा छ ?

- क) छ ख) छैन ग) थाहा छैन

५४. तपाईंको परिवारमा निम्न कार्यहरु प्रायः कसले गर्दछ ?

कार्य	महिला	पुरुष
घर व्यवहारसम्बन्धी विषयमा निर्णय		
घरायसी काममा संलग्न		
बैंकमा खाता संचालन		
उपभोक्ता समितिमा सहभागिता		
विद्यालय व्यवस्थापनमा सहभागिता		
उद्योग व्यापारमा सहभागिता		

५५. गत एक वर्षभित्र बाढी, पहिरो, असिना जस्ता दैवी प्रकोपबाट पीडित हुनुहुन्छ ?

१. छ २. छैन → ५७

यदि छ भने : कुन प्रकोपबाट पीडित हुनुहुन्छ र कति क्षति भएको थियो ?

दैवी प्रकोपको नाम	भएको क्षति (रकम रु.)

५६. तपाईंको परिवारका बालबालिका घरेलु कामदार वा बाल श्रमिकको रूपमा काम गर्छन् भने, काम गरेको ठाउँमा कुनै यौन शोषण हुने गरेको छ ?

- क) छ ख) छैन

५७. एक वर्षभित्र तपाईंको परिवारमा महिला तथा बालबालिका उपर हिंसा सम्बन्धी निम्न कुनै घटना घटेका छन्/छैनन् ?

- क) दाईजोसम्बन्धी ख) बहुविवाह ग) घरायसी हिंसा घ) बालविवाह
 ङ) बलात्कार च) महिला/बालबालिका बेचबिखन छ) कुनै पनि घटना नघटेको

५८. पाँच वर्षमुनिका र ६ वर्षदेखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाको जन्म दर्ता गराएको विवरण

५ वर्षमुनिका बालबालिका				६ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिका		
लिंग	जम्मा संख्या	जन्म दर्ता गराएको संख्या	जन्म दर्ता नगराएको संख्या	जम्मा संख्या	जन्म दर्ता गराएको संख्या	जन्म दर्ता नगराएको संख्या
बालक						
बालिका						
जम्मा						

५९. बितेको १ वर्षभित्र तपाईंको परिवारमा ५ वर्षमुनिका कुनै बालबालिकाको मृत्यु भएको छ ?

- १) छ २) छैन

यदि छ भने कतिजनाको मृत्यु भएको थियो र के कारणबाट मृत्यु भएको थियो ?

लिंग	मृत्यु भएको जम्मा संख्या	मृत्यु हुनाको कारण
बालक		
बालिका		

जम्मा		
-------	--	--

६०. एक वर्षमुनिका बालबालिकालाई खोप लगाएको विवरण

लिङ्ग	जम्मा संख्या १. ल्या या अजर्षमचभल०	वि.सि.जी. १. चक्रन्० लगाएको संख्या	डि.पि.टि १. १. म्त्व० लगाएको संख्या	डि.पि.टि २. १. म्त्व० लगाएको संख्या	डि.पि.टि ३. म्त्व० लगाएको संख्या	दादुरा १. भवकभिक० विरुद्धको खोप लगाएको संख्या	हेपटाईटिस वी विरुद्धको खोप लगाएको संख्या
बालक संख्या							
बालिका संख्या							
जम्मा							

६१. पाँच वर्षमुनिका बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए, जुकाको औषधी र पोलियो थोपा खुवाएको विवरण

लिङ्ग	जम्मा संख्या १. ल्या या अजर्षमचभल०	भिटामिन ए खुवाएका बालबालिकाको संख्या	जुकाको औषधी खुवाएका बालबालिकाको संख्या	पोलियो थोपा खुवाएका बालबालिकाको संख्या
बालक संख्या				
बालिका संख्या				
जम्मा				

६२. दुई बालबालिका चिन्ह भएको आयोडिनयुक्त नुन प्रयोग गर्ने गर्नुभएको छ ?

क) छ   ख) छैन

६३. बितेको १ वर्षभित्रको तपाईंको परिवारमा रहेका गर्भवती महिलाको स्वास्थ्य अवस्था बारे जानकारी

गर्भवती आमाको विवरण	गर्भवती परीक्षण गरिको पटक (संख्या)	आइरन चक्की को प्रयोग (चक्कि संख्या)	टि. टि. खोप लगाएको संख्या	प्रसूति भए नभएको	प्रसूति कहाँ भएको (तलको कोठामा नम्बर लेख्ने) १. स्वास्थ्य संस्थामा, २. घरमा स्वास्थ्य कर्मीको सहयोगमा, ३. घरमा स्वास्थ्य कर्मीको सहायोग बिना	नवजात शिशुको जाँच गराएको संख्या
गर्भवती १						
गर्भवती २						
गर्भवती ३						

६४. अनौपचारिक शिक्षामा बाल (विद्यालय शिक्षाबाट वंचित (१० देखि १४ वर्ष सम्मका)) सहभागिता

अनौपचारिक शिक्षा लिइरहेका	संख्या
बालक	
बालिका	
जम्मा	

६५. गएको ३ वर्षभित्र तपाईंको परिवारमा कसैको विवाह भएको भए सो को विवरण दिनुहोस् ।

विवाह भएको	कति जना	विवाह गर्दाको उमेर कति वर्षको थियो
पुरुष		
महिला		
जम्मा		

६६. तपाईंका घरका १८ वर्षभन्दा कम उमेरका कतिजना बालबालिका देहायको निकायमा प्रतिनिधि वा सदस्य रहेका छन् ?

विवाह भएको	स्थानीय निकाय	स्थानीय योजना तर्जुमा वा कार्यान्वयन समिति	स्थानीय स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति	स्थानीय विद्यालय व्यवस्थापन समिति	स्थानीय बाल समूह वा बाल क्लव, बालमैत्री स्थानीय शासन समिति वा बाल संजाल
बालक					
बालिक					
जम्मा					

यति धेरै सूचना दिनु भएकोमा धन्यवाद ।

सूचनादाताको नाम

सूचना संकलकको नाम

प्रमाणित गर्नेको नाम

सही

सही

सही

सूचना लिएको मिति:

अनुसूची ३: बालमैत्री स्थानीय शासन गाउँ तथा नगरको वस्तुस्थिति विवरणको विषय सूची (प्रोफाइलको ढाँचा)

(दफा १९ (ख) संग सम्बन्धित)

प्रोफाइलको कभरपृष्ठ

गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको नक्सा

मन्तव्य (आवश्यक भएमा)

१. गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको परिचय
  - १.१ गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति
  - १.२ हावापानी, भू-उपयोग
  - १.३ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विशेषता
  - १.४ गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको आर्थिक अवस्था
  - १.५ गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाका मानिसहरूको प्रमुख व्यवसाय तथा रोजगारीको अवस्था
  - १.६ विकासका सम्भावना, अवसर, चुनौती र समस्याहरू
२. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा र कार्यक्षेत्र
  - २.१ बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासन व्यवस्थाको आवश्यकता
  - २.२ विद्यमान ऐन नियममा बालबालिकासम्बन्धी भएको व्यवस्था
  - २.३ जिल्ला, नगर तथा गाउँस्तरीय योजनामा बालबालिकासम्बन्धी भएको व्यवस्था
  - २.४ बाल समूह वा बाल क्लवहरू
  - २.५ बालमैत्री गाउँ विकास समितिको अवधारणा
  - २.६ बालमैत्री स्थानीय शासनको कार्यक्षेत्र
  - २.७ बाल अधिकार (बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास, बाल सहभागिता)
  - २.८ बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रमका साभेदार तथा सहयोगी संस्थाहरू
  - २.९ बालमैत्री सुशासनयुक्त गाउँ विकास समितिको स्थापनाका लागि अवसर र सम्भावनाहरू
३. जनसंख्या
  - ३.१ उमेर समूह तथा जातिगत आधारमा जनसंख्या
  - ३.२ मातृभाषाका आधारमा जनसंख्या
  - ३.३ जनसंख्या वृद्धिदर
  - ३.४ जन्म दर्तासम्बन्धी विवरण
  - ३.५ बाल विवाहको अवस्था
  - ३.६ परिवार संख्या र प्रतिपरिवार औसत बालबालिका संख्या
४. बाल तथा मातृ स्वास्थ्य
  - ४.१ सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम
  - ४.२ खोप लगाउने बालबालिकासम्बन्धी विवरण
  - ४.३ बालबालिकामा पोषणको स्थिति
  - ४.४ बालबालिकामा देखा पर्ने गरेका मुख्य रोगहरू र तिनको उपचार व्यवस्था
  - ४.५ परिवार नियोजनको साधन प्रयोगकर्ताको विवरण

- ४.६ प्रसूति पूर्व चारपटक र प्रसूति पश्चात आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा २ पटक स्वास्थ्य परीक्षण गराउने गर्भवती महिलाहरुको विवरण
- ४.७ दक्ष जनशक्तिबाट सुत्केरी गराउने महिलाहरुको विवरण
- ४.८ नियमित रुपमा तौल लिइएका बालबालिकासम्बन्धी विवरण
- ४.९ भिटामिन ए तथा जुकाको औषधि खाएका बालबालिकासम्बन्धी विवरण
- ४.१० आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोग गर्ने घरपरिवारसम्बन्धी विवरण
- ४.११ सार्वजनिक तथा निजी चर्पी र सरसफाईसम्बन्धी विवरण
- ४.१२ खानेपानीको स्रोत तथा उपलब्धतासम्बन्धी विवरण

५. शैक्षिक अवस्था

- ५.१ महिला तथा बालबालिकाको साक्षरता विवरण
- ५.२ शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण
- ५.३ छात्रछात्राको विवरण
- ५.४ विद्यार्थी भर्ना दर
- ५.५ कक्षा दोहोर्‍याउने विद्यार्थीसम्बन्धी विवरण
- ५.६ छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी विवरण
- ५.७ तहगत रुपमा कुल शिक्षकसम्बन्धी विवरण (शिक्षकशिक्षिका विवरण)
- ५.८ शिक्षकको तालिमसम्बन्धी विवरण
- ५.९ गाउँ विकास समितिस्तरमा विद्यार्थी र शिक्षकको अनुपात
- ५.१० विद्यालयमा खानेपानीको सुविधा
- ५.११ छात्रछात्राको लागि शौचालयको व्यवस्था
- ५.१२ कक्षा कोठा, फर्निचर, खेल मैदानसम्बन्धी विवरण
- ५.१३ विद्यालय जान लाग्ने समय
- ५.१४ विद्यालय जान छोड्नेहरुसम्बन्धी विवरण
- ५.१५ बाल विकास केन्द्र वा पूर्व प्राथमिक विद्यालयको विवरण

६. बाल संरक्षण

- ६.१ द्वन्द्व पीडित तथा जोखिममा परेका बालबालिकासम्बन्धी विवरण
- ६.२ विस्थापित बालबालिकासम्बन्धी विवरण
- ६.३ बालश्रमिकसम्बन्धी विवरण
- ६.४ बाल यौन शोषण तथा बेचबिखनसम्बन्धी विवरण
- ६.५ सडक बालबालिकाको विवरण
- ६.६ कुलतमा लागेका बालबालिकाको विवरण
- ६.७ उमेर समूह अनुसार मृत्यु हुने बालबालिकाको विवरण
- ६.८ खाद्यान्न संकटमा परेका बालबालिकाको विवरण
- ६.९ जाडो तथा गर्मीका कारण मृत्यु हुने गर्भवती महिला तथा बालबालिकाको विवरण
- ६.१० संस्थागत हेरचाहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

७. आर्थिक विकास

- ७.१ पेशा तथा रोजगारीको अवस्थासम्बन्धी विवरण
- ७.२ युवा रोजगारीसम्बन्धी विवरण
- ७.३ रोजगारीका लागि विदेशमा गएकाहरुको विवरण

७.४ दैनिक कार्य घण्टा विवरण (महिला, पुरुष)

द. प्रकोप तथा शान्ति सुरक्षा

द.१ प्रकोपको विवरण

द.२ प्रकोपबाट भएको क्षतिको विवरण

द.३ बाल अपराधको विवरण

अनुसुची ४: बालबालिकाहरुका लागि स्थानीय विकास योजना तर्जुमाको खाकामा समावेश हुनुपर्ने महत्वपूर्ण बुँदाहरु

(दफा १९ (ग) संग सम्बन्धित)

१ सन्दर्भ

- बाल अधिकारको मौजुदा अवस्था ।
- स्थानीय स्वशासनका मूल पक्ष ।
- बाल अधिकारसम्बन्धी स्थानीय सरकारको एजेण्डा ।
- लगानीको स्रोत ।
- सार्वजनिक सेवासम्बद्ध कर्मचारीको क्षमता ।
- नागरिक समाजद्वारा सहभागिता ।

२ प्रक्रिया

- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन र नियमावलीमा उल्लेखित सहभागितात्मक योजना पद्धति सम्बन्धी प्रमुख बुँदाहरु ।
- बाल अधिकारसम्बन्धी ऐनमा उल्लेखित सान्दर्भिक दफाहरु ।
- बालबालिकासम्बन्धी कानूनहरुका सान्दर्भिक दफाहरु ।
- अन्तरिम योजनाका नीतिगत तथा कार्यगत प्रावधानहरु ।
- गाविस र जिल्ला विकास समिति अनुदान निर्देशिकामा उल्लेखित कार्यहरु र लगानीको व्यवस्था ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धमा भएका प्रमुख उपलब्धिहरु (बाकसमा राखी उजागर गर्ने) ।

३ विषयबस्तु

- बस्तुस्थिति पहिचान र समस्यासँग सम्बन्धित ।
- सहश्रव्दी विकास लक्ष्य (बाल अधिकारसम्बन्धी) को परिमाणात्मक लक्ष्यलाई योगदान पुग्ने बुँदाहरु ।
- समावेशी पक्ष, सहभागिताको प्रक्रियाको विवरण ।
- लक्ष्य र परिणाम, नतिजा प्राप्तिमा सघाउ पुग्ने ।
- बाल क्लव, बाल विकास केन्द्र, सामुदायिक संस्थाले गरेका प्रमुख र उत्तरदायी कामहरु ।
- बालबालिका र आमाको सर्वोत्तम हितका लागि लगानी प्रवर्द्धनका उपलब्धिहरु ।

४ बजेट

- योजनाको लागि आवश्यक बजेट
- बजेटको उपलब्धता
- बजेटको स्रोत
- बजेट न्यून हुने अवस्था र पूर्ति हुन सक्ने सम्भावित क्षेत्रहरु

५ उपलब्धि

- परिणाम/नतिजा
- प्रभाव

- सामाजिक परीक्षण र सार्वजनिक सुनुवाईको प्रवन्ध

६ योजना कार्यान्वयन

- क्रियाकलाप योजना
- जिम्मेवारी तालिका
- समीक्षा
- प्रतिवेदन
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
- पृष्ठपोषण

७ तर्कवद्ध योजनाको नमुना खाका

तर्कवद्ध योजना विश्लेषण एउटा विश्लेषणात्मक प्रविधि हो जसले योजना/आयोजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, प्रतिफल तथा तिनीहरू बीचको कारण असर सम्बन्धलाई पहिचान गर्न मद्दत गर्दछ। यो ४६४ को महल र खाकाहरूमा निर्माण गरिन्छ। यसको नमुना तल दिइएकोछ:

विवरणात्मक संक्षेप	सूचक	पुष्ट्याइँका आधारहरू	पूर्वानुमान वा जोखिम
लक्ष्य			
उद्देश्य			
नतिजा/प्रतिफल			
क्रियाकलाप			
	लगानी		

अनुसूची ५: बालबालिकाको लागि स्थानीय लगानी योजनाको ढाँचा

(दफा २१ (घ) संग सम्बन्धित)

अवधि: ..... देखि ..... सम्म

जिल्ला: ..... गाउँ विकास समिति:..... नगरपालिका:..... वडा नं..... वस्ती/टोल:

क्र. सं.	लगानीको क्षेत्र/क्रियाकलाप/कार्यक्रम	वार्षिक लक्ष्य	कार्यक्रमको लागि आवश्यक पर्ने जम्मा बजेट	बजेटका स्रोतहरु र प्राप्त हुने रकम रु.								नपुग हुने बजेट रु.	कैफियत
				जिल्ला विकास समिति	नगरपालिका	गाउँ विकास समिति	केन्द्रीय सरकार	विकास साभेदार	स्थानीय सहभागिता	पुरस्कार तथा थप अनुदान	जम्मा		
	जम्मा												

अनुसुची ६: कार्यक्रमको अनुगमन फारमहरु

(दफा २४ संग सम्बन्धित)

१ केन्द्रले गर्ने अनुगमन सम्बन्धी फारमको ढाँचा

क्र. सं.	जिल्ला	कार्यक्रम लागू भएका गाउँ विकास समितिहरु	स्वीकृत बजेट (रु.)	स्वीकृत बजेटमध्ये स्थानीय निकायको योगदान	हालसम्मको खर्च (रु.)	लाभान्वित बालबालिका संख्या			उपलब्धि (गुणात्मक तथा संख्यात्मक)	कैफियत
						बालक	बालिका	जम्मा		

बाल सहभागिता कस्तो छ ?

अनुगमनकर्ताको सुझाव:

अनुगमनकर्ताको नाम:

अनुगमन गरेको मिति:

अनुगमनकर्ताको दस्तखत:

संस्था:

अनुगमन प्रतिवेदन पेश गरेको मिति:

पद:

प्रतिवेदन पेश गरेको कार्यालय/निकाय

२ जिल्लाले गर्ने अनुगमन सम्बन्धी फारमको ढाँचा

क्र. सं.	गाउँ विकास समिति/नगरपालिका	कार्यक्रमको विवरण	स्वीकृत बजेट (रु.)	स्वीकृत बजेट मध्ये गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको योगदान	हाल सम्मको खर्च (रु.)	लाभान्वित बालबालिका संख्या			उपलब्धि (गुणात्मक तथा संख्यात्मक)	कैफियत
						बालक	बालिका	जम्मा		

बाल सहभागिता कस्तो छ ?

अनुगमनकर्ताको सुझाव:

अनुगमनकर्ताको नाम :

अनुगमन गरेको मिति :

:अनुगमनकर्ताको दस्तखत :

संस्था :

अनुगमन प्रतिवेदन पेश गरेको मिति :

पद :

प्रतिवेदन पेश गरेको कार्यालय/निकाय

३ नगरपालिका/गाउँ विकास समितिले गर्ने अनुगमन सम्बन्धी फारमको ढाँचा

क्र. सं.	वडा नम्बर र समुदाय	कार्यक्रमको विवरण	स्वीकृत बजेट (रु.)	हाल सम्मको खर्च (रु.)	स्थानीय समूह तथा बाल क्लवको लगानी	लाभान्वित बालबालिका तथा बालक्लव/समूह संख्या			उपलब्धि (गुणात्मक तथा संख्यात्मक)	कैफियत
						बालक	बालिका	जम्मा		

बाल सहभागिता कस्तो छ ?

अनुगमनकर्ताको सुझाव :

.....

.....

.....

.....

अनुगमनकर्ताको नाम :

अनुगमन गरेको मिति :

अनुगमनकर्ताको दस्तखत :

संस्था :

अनुगमन प्रतिवेदन पेश गरेको मिति :

पद :

प्रतिवेदन पेश गरेको कार्यालय/निकाय

अनुसुची ७: सामाजिक परीक्षण गर्दा भर्ने विवरणको ढाँचा

(दफा २४ संग सम्बन्धित)

१. कार्यक्रम/योजनाको नाम :

क) नाम :

ख) स्थल :

ग) लागत अनुमान :

घ) योजना शुरु हुने मिति :

ड) योजना सम्पन्न हुने मिति :

२. कार्यान्वयन गर्ने निकाय/सामुदायिक संस्थाको

क) नाम :

ख) अध्यक्षको नाम :

ग) सदस्य संख्य :

बालक :

बालिका :

३. आम्दानी खर्चको विवरण :

क) आम्दानीतर्फ

आम्दानीको स्रोत (कहाँबाट कति नगद तथा जिन्सी प्राप्त भयो खुलाउने)	रकम वा परिमाण	कैफियत

ख) खर्चतर्फ

खर्चको विवरण	दर	परिमाण	जम्मा
१. सामग्री (के के सामग्री खरिद भयो ?)			
२. ज्याला (केमा कति ज्याला भुक्तानी भयो ?)			
३. स्थानीय लगानी (कसले के			

खर्चको विवरण	दर	परिमाण	जम्मा
योगदान दिएको ?)			
४. अन्य खर्च (के कामको लागि ?)			

ग) मौज्जात

विवरण	रकम वा परिमाण	कैफियत
१. नगद		
बैंक		
समूह वा व्यक्तिको जिम्मा		
२. जिन्सी		

घ) भुक्तानी दिन बाँकी

विवरण	रकम वा परिमाण

४. सम्पन्न योजनाको लक्ष्य तथा प्रगति विवरण

कामको विवरण	लक्ष्य	प्रगति

५. देहायका कार्यहरुमा बाल सहभागिता कस्तो छ ?

विवरण	सहभागिता छैन	सामान्य सहभागिता छ	अर्थपूर्ण सहभागिता छ
योजना माग तथा प्राथमिकीकरण			
योजना स्वीकृति			
योजना कार्यान्वयन			
योजनाको अनुगमन मूल्याङ्कन			
योजना लाभ वितरण			

६. योजनाले पुऱ्याएको लाभ तथा प्रत्यक्ष रुपमा लाभान्वित बालबालिका

७. योजना संचालन गर्दा तोकिएको कार्य जिम्मेवारी (क-कसले कस्तो-कस्तो कामको जिम्मेवारी लिएका थिए ? खुलाउने)

अनुसुची ८: बालबालिकाको स्थितिसम्बन्धी प्रतिवेदन को नमुना

(दफा २५ संग सम्बन्धित)

प्रतिवेदनको कभरपृष्ठ

जिल्ला/गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको नक्सा

मन्तव्य (आवश्यक भएमा)

भाग १ : परिचय

- १.१ जिल्ला विकास समिति/गाउँ विकास समिति/नगरपालिकाको चिनारी
- १.२ बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा
- १.३ बालबालिकाको परिभाषा तथा बालमैत्री स्थानीय शासनको आवश्यकता
- १.४ बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान ऐन कानूनहरु
- १.५ बालमैत्री स्थानीय शासनका अवसर, चुनौति र समस्याहरु

भाग २: बालबालिकाको विद्यमान अवस्था

- २.१ विभिन्न उमेर समूहका बालबालिकाको जनसंख्या
- २.२ बाल श्रमको अवस्था
- २.३ सडक बालबालिका
- २.४ बाल यौन शोषण र दुर्व्यवहारको अवस्था
- २.५ अपाङ्गता भएका बालबालिका
- २.६ बालबालिका सम्बन्धी घटनाहरु
- ३.७ बाल विवाहको अवस्था
- ३.८ बालबालिका र एच.आई.भी एड्स

भाग ३: बाल अधिकार र बालबालिकाको अवस्था

- ३.१ बाँच्न पाउने अधिकार
- ३.२ संरक्षणको अधिकार
- ३.३ बाल विकासको अधिकार
- ३.४ बाल सहभागिताको अधिकार

भाग ४: बालबालिका सम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको अवस्था

- ४.१ बालबालिकाको लागि स्थानीय विकास योजना
- ४.२ बालबालिकाको लगानी योजना
- ४.३ योजनाको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
- ४.४ साभेदार तथा सहयोगी संस्थाहरुको भूमिका

भाग ५: बालबालिका सम्बन्धी भएका कार्यहरुको उपलब्धी

- ५.१ सहश्राव्दी विकास लक्ष्य र बालबालिका
- ५.२ बाल शिक्षा
- ५.३ बाल स्वास्थ्य
- ५.४ खानेपानी तथा सरसफाई
- ५.५ बाल अपराध र बाल न्याय

अनुसुची ९: प्रगति प्रतिवेदनको ढाँचा

(दफा २५ संग सम्बन्धित)

१ कार्यक्रम / योजनाहरूको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति विवरण (चौमासिक/अर्धवार्षिक/वार्षिक)

आर्थिक वर्ष :

जिल्ला :

प्रगति प्रतिवेदन :

गाउँ विकास समिति / नगरपालिकाको नाम :

चौमासिक (प्रथम/दोस्रो/तेश्रो), वार्षिक

कार्यक्रम/योजनाहरूको भौतिक प्रगति तथा वित्तीय स्थिति

योजनाको नाम	वडा नं./स्थान	योजनाको कुल लागत (रु.)				स्थानीय निकायबाट व्यहोरिने अनुदान रकम (रु.)	सुरु हुने मिति	सम्पन्न हुने मिति	किसिम (साल-वसाली/नयाँ)	योजनाको		योजनाको		लाभान्वित संख्या			कैफियत
		अनुदान	आन्तरिक स्रोत	जनसहभागिता	जम्मा					भौतिक लक्ष्य	भौतिक प्रगति	वित्तीय लक्ष्य	वित्तीय प्रगति	बालक	वालिका	जम्मा	

कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरू :

समाधानका लागि सम्भावित सुझावहरू :

.....
पेश गर्ने

.....
स्वीकृत गर्ने

२ समष्टिगत प्रगति प्रतिवेदन

जिल्ला:

गाउँ विकास समिति/नगरपालिका :

आर्थिक वर्ष:

क्र.सं.	क्रियाकलाप	इकाई	भौतिक		वित्तीय		उपलब्धि
			लक्ष्य	प्रगति	लक्ष्य	प्रगति	
	कुल जम्मा						

.....
तयार गर्ने

.....
स्वीकृत गर्ने

३ योजना तथा कार्यक्रमको विवरण

क्र. स.	आयोजनाको नाम	वडा नं.	बस्ती/गाउँ	स्वीकृत भएको मिति	खर्च व्यहोर्ने निकाय					कार्य प्रारम्भ भएको मिति	सम्पन्न हुने मिति
					बाह्य स्रोत	आन्तरिक स्रोत	अन्य (स्थानीय सहभागिता भएमा सो समेत)	जम्मा	कार्यान्वयन गर्ने संस्था		
...											

.....
तयार गर्ने
मिति :

.....
स्वीकृत गर्ने
मिति :